

Onderzoeksrapportage

Basisvaardigheden en anderstaligen in bibliotheken en taalcoachorganisaties

ITTA UvA, 22 maart 2021
Drs. Marlies Elderenbosch
Drs. Elwine Halewijn
Drs. Bart Siekman
M.m.v. drs. Wanda Polak en drs. Petra Popma

Inhoud

Managementsamenvatting	3
Inleiding	8
Onderzoeksvragen	8
Onderdelen onderzoek	8
Opbouw rapportage	9
Bijlagen en producten	9
1. Voorbereiding	10
1.1 Doelgroepanalyse: omvang van de populatie anderstaligen	10
Totale omvang populatie anderstaligen in Nederland	15
1.2 Doelgroepenanalyse: indeling populatie	15
1.3 Inventarisatie van leermiddelen	18
1.4 Inventarisatie aanbod bij bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties	19
2. Dataverzameling	20
2.1 Inventarisatie-instrumenten	20
2.2 Dataverzameling	20
3. Analyse van de data	23
3.1 Hoeveel anderstaligen met een actieve leervraag worden er bereikt?	23
3.2 Welke leermiddelen voor zelfstudie zijn er beschikbaar voor anderstaligen?	23
Trends in het aanbod van beschikbare zelfstudieleermiddelen	24
3.3 Welk aanbod wordt er georganiseerd en wat kenmerkt dat aanbod?	25
Trends in het ondersteuningsaanbod	27
3.4 Sluit het aanbod aan op de leervragen van anderstaligen?	29
Trends in behoeften van (potentiële) leerders en aansluiting op het aanbod	37
4. Witte vlekken analyse	39
4.1 Witte vlekken ten aanzien van <i>bereik</i>	39
4.2 Witte vlekken ten aanzien van de <i>aansluiting tussen vraag en aanbod</i>	40
5. Kansen	42
5.1 Bereik van de doelgroep	42
5.2 Aansluiting vraag en aanbod	43
5.3 Toegankelijkheid	44
6. Bronnenlijst	45
7. Bijlagen	47

Managementsamenvatting

Aanleiding onderzoek

Op 1 januari 2022 treedt de nieuwe inburgeringswet in werking. De regie voor de inburgering komt dan weer te liggen bij de gemeente. Deze nieuwe wet biedt kansen voor bibliotheken en taalcoachorganisaties om nieuwe doelgroepen te bereiken. Zij bieden nu al een brede dienstverlening aan anderstaligen die hun taal- of andere basisvaardigheden willen verbreden. Bijvoorbeeld door taalcoaching (1-op-1, in groepjes of taalcafés) te organiseren, Taalhuizen te faciliteren, (digi)Taalcafés te organiseren of NT2-sprekuren in te richten. Interessant om te weten is hoe goed dit aanbod aansluit op de leerbehoefte van anderstaligen. En of het lukt om op lokaal niveau voor alle doelgroepen passend aanbod te organiseren.

Om dit goed in kaart te brengen heeft het ITTA in opdracht van de Koninklijke Bibliotheek (KB) en Stichting Het Begint met Taal (HBT) onderzoek gedaan naar het brede aanbod basisvaardigheden voor anderstaligen bij bibliotheken en taalcoachingsorganisaties. Doel van het onderzoek is niet alleen om zicht te krijgen op het diverse aanbod wat nu georganiseerd wordt en de doelgroepen die daarmee geholpen worden. Maar vooral ook om te kijken welke kansen er liggen om nog beter in te spelen in de leerbehoeftes van anderstaligen en zoveel mogelijk doelgroepen met een leervraag te kunnen bedienen. Op basis van de bevindingen ontwikkelen de KB en Het Begint met Taal een pilot om bibliotheken en taalcoachingsorganisaties te helpen hun dienstverlening basisvaardigheden voor anderstaligen te versterken en goed te positioneren binnen hun gemeente. Zodat de kansen die er liggen binnen de nieuwe inburgering ook gepakt kunnen worden.

De onderzoeksvragen die in dit onderzoek centraal staan, zijn:

1. Wat is de actuele omvang van de totale populatie van anderstaligen met een potentiële leervraag en welke doelgroepen zijn er met het huidige aanbod in beeld? Welke subgroepen anderstaligen zijn er te onderscheiden binnen de totale populatie?
2. Welke leermiddelen voor zelfstudie en welk aanbod is er voor anderstaligen bij bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties?
3. Hoe sluit het aanbod van leermiddelen en ondersteuningsactiviteiten aan op de vragen van anderstaligen?
4. Waar zitten de witte vlekken in het aanbod en in het beeld van verschillende subgroepen binnen de populatie anderstaligen met een potentiële leervraag?

Vorbereiding

We hebben de omvang van de doelgroep anderstaligen op basis van bronnenonderzoek vastgesteld, de doelgroep in bruikbare subgroepen ingedeeld en een inventarisatie gemaakt van beschikbare leermiddelen voor zelfstudie en bestaand aanbod bij bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties.

De beschikbare bronnen leidden tot de volgende subpopulaties waarvoor we de omvang kunnen vaststellen:

Anderstaligen in Nederland met een potentiële leervraag	
Laaggeletterde anderstaligen	394.030
Inburgeringsplichtigen	52.983
Voldaan aan inburgering / ontheven	87.090
Eerste generatie arbeidsmigranten 65+	288.067
Europese arbeidsmigranten	330.594
Expats	200.000
Totaal	1.352.764 personen

Wat anderstaligen gemeen hebben, is hun potentiële leervraag op het gebied van basisvaardigheden. Deze leervragen zijn voor bibliotheken en taalcoachorganisaties een aanknopingspunt voor het effectief inrichten van hun aanbod. In het onderzoek hebben we daarom de leervraag van de doelgroep als leidraad genomen voor het indelen van subdoelgroepen. Deze werkwijze levert acht leerdoelgebieden op waarbinnen subgroepen van potentiële anderstalige leerders mogelijk een leervraag hebben. Bij de eerste zes domeinen gaat het primair om een *taalleervraag*, bij de twee laatste domeinen (digitale vaardigheden en rekenen) speelt taalvaardigheid ook een rol, maar is dat niet het primaire leerdoel.

1. *Taal bij werk en opleiding*
2. *Taal bij inburgering en naturalisatie*
3. *Taal bij opvoeding*
4. *Taal bij gezondheid en bewegen*
5. *Taal bij zaken regelen*
6. *Taal bij vrije tijd en sociale activiteiten*
7. *Digitale vaardigheden verwerven*
8. *Rekenen en gecijferdheid*

Een inventarisatie door middel van bronnenonderzoek resulteerde in 40 zelfstudiemiddelen en 340 soorten aanbod. De soorten aanbod hebben we gecomprimeerd tot een lijst van 28 soorten.

Dataverzameling

Aan 63 bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties, verspreid door Nederland, hebben we deze inventarisatielijsten voor zelfstudiemiddelen en aanbod voorgelegd. Organisaties konden aanvinken of zij over dit aanbod beschikken en voor welke van de acht subdoelgroepen. Tevens zijn de organisaties in gesprek gegaan met een aantal van hun leerders om goed een goed beeld te krijgen op hun leerbehoeften. Met alle organisaties hebben wij zelf een verdiepend gesprek gevoerd om inzicht te krijgen in het georganiseerde aanbod en welke subgroepen bereikt worden.

Wij hebben daarnaast ook anderstaligen geïnterviewd die geen gebruik maken van aanbod – maar die potentieel wel een leervraag hebben.

Ons is tijdens de verzameling van data opgevallen hoe betrokken de organisaties zijn bij de anderstalige leerders en het bieden van een reikende hand. Zowel coördinatoren als vrijwilligers laten enthousiasme en een groot verantwoordelijkheidsgevoel zien bij de vormgeving van ondersteuning en in de bereidheid om te kijken naar kleine verbetermogelijkheden. Natuurlijk zijn er witte vlekken, maar wij zijn ons er ten volle van bewust dat er primair geconstateerd kan worden dat er al veel wèl is.

Beantwoording van onderzoeksvragen: wat gebeurt er al wel en waar zitten de witte vlekken?

Op basis van een analyse van de verzamelde data hebben we een beeld gekregen van wat er al gebeurt en kunnen we de vraag beantwoorden welke witte vlekken er in het bereik van de doelgroep en het aanbod zijn.

Wat gebeurt er al?

De anderstaligen die op het netvlies staan van andere partnerorganisaties (zoals gemeenten, taalscholen en werkgevers) weten de bibliotheken en de taalcoachorganisaties goed te vinden. Opvallend genoeg bestaat de grootste groep leerders uit (ex-)inburgeraars. Die zijn dus goed in beeld. Bibliotheken bereiken vooral mensen die voldaan hebben aan de inburgering en taalcoachorganisaties bereiken vooral inburgeringsplichtigen.

Ook geven bibliotheken en taalcoachorganisaties aan dat het inspelen op de leervragen van de leerders zeker in het aanbod verwerkt zit bij 1-op-1 taalcoaching. Ook in het groepsaanbod zit potentiëel, blijkens de mooie voorbeelden die we in de voorbereiding op de dataverzameling en tijdens de interviews zijn tegengekomen.

Tot slot wordt het taalcoachmateriaal *SpreekTaal* volop ingezet voor mondelinge vaardigheden en het programma *Klik en Tik* is bij bijna iedere bibliotheek bekend voor het ontwikkelen van digitale vaardigheden.

Hoeveel anderstaligen met een actieve leervraag worden er bereikt en hoe verhoudt zich dat tot de totale populatie anderstaligen met een potentiële leervraag?

Op deze vraag blijkt helaas geen antwoord te geven, aangezien bibliotheken en Taalhuizen geen cijfers bijhouden over de aantallen anderstalige leerders die zij bereiken. Taalcoachorganisaties houden dit wel bij, maar met uitsluitend hun cijfers krijgen wij onvoldoende zicht op welk deel van de totale populatie anderstaligen bereikt wordt. Wel kan gesteld worden dat lang niet alle potentiële anderstalige leerders worden bereikt.

Welke subdoelgroepen zijn in beeld en welke subdoelgroepen zijn niet in beeld?

De subgroep anderstaligen die verreweg het meest bediend en bereikt wordt door taalcoachorganisaties en bibliotheken is de groep *inburgeringsplichtigen* en mensen die hebben *voldaan aan hun inburgering*. Subgroepen die in mindere mate in beeld zijn voor organisaties zijn laaggeletterde anderstaligen, MOE- en GIPS-landers, expats en eerste generatie migranten van 65 jaar en ouder.

Kansen op het gebied van bereik

Kans 1. Verstrek informatie over diversiteit

Bibliotheken en taalcoachorganisaties zouden zich meer bewust kunnen zijn van de diversiteit binnen de totale populatie anderstaligen, om zo ook de link te leggen naar leervragen van andere subgroepen.

Kans 2. Reik middelen aan voor registratie van bereik

Om beter zicht te krijgen op het aantal anderstaligen dat ondersteund wordt, hebben bibliotheken en taalcoachorganisaties baat bij eenvoudig te gebruiken middelen voor registratie van hun bereik van de doelgroep met een potentiële leervraag.

Kans 3. Ontwikkel herkenbare profielen voor werving

Herkenbare profielen voor werving van anderstalige leerders bieden de nodige handvatten voor het inrichten van vraaggericht aanbod en het vergroten van het bereik van de totale populatie anderstaligen.

Kans 4. Geef ondersteuning bij het omgaan met verschillende geldstromen

Doordat organisaties zich vanwege verschillende geldstromen soms in een spagaat bevinden als het gaat om het wel of niet ondersteunen van anderstaligen, is het van belang organisaties te ondersteunen in de omgang met die geldstromen en/of gemeenten te adviseren over het inzetten van de geldstromen.

Kans 5. Moedig gesprekken met diverse migrantenorganisaties

Bibliotheken en taalcoachorganisaties zullen meer zicht krijgen op de subgroepen anderstaligen in de eigen gemeente wanneer zij in contact komen met diverse migrantenorganisaties en kijken waar samenwerkingen mogelijk zijn.

Waar is er aansluiting tussen vraag en aanbod en waar kan deze aansluiting vergroot worden?

Bij de 1-op-1 begeleiding kan heel gericht worden ingegaan op de leervraag en leerbehoefte van de leerders. Bij de begeleiding in groepjes is dit beduidend minder, aangezien het groepsaanbod overwegend algemeen van aard is en minder toegespitst op specifieke leervragen binnen de beschreven leerdomeinen.

Welke leermiddelen voor zelfstudie ontbreken er om aan een leerbehoefte van de doelgroep te voldoen?

Slechts enkele van de leermiddelen voor zelfstudie hebben direct betrekking op de domeinen *digitale vaardigheden verwerven* en *werken aan rekenvaardigheden*. Bijna geen van de zelfstudiematerialen werkt toe naar Alfa A/B/C. Zelfstudiemateriaal voor mondelinge vaardigheid is nauwelijks geschikt voor anders- of analfabeten

Materiaal voor C1 is ook nauwelijks voorhanden. Geen van de beschikbare leermiddelen voor zelfstudie is ontwikkeld of bruikbaar voor rekenen. De meeste zelfstudiematerialen zijn geschikt voor leerders die een behoorlijke portie schoolse leerervaring hebben en de studievaardigheden beheersen om met deze zelfstudiematerialen zelfstandig aan de slag te gaan.

Kansen op het gebied van aansluiting van vraag en aanbod

Kans 6. Stimuleer organisaties om in gesprek te gaan met leerders

In gesprek gaan over de leervragen van anderstaligen zal bibliotheken en taalcoachorganisaties ondersteunen bij het bieden van passend aanbod. Een praatplaat, zoals gebruikt in het onderzoek, is daarbij een bruikbaar hulpmiddel.

Kans 7. Stimuleer het inrichten van aanbod op basis van leerdomeinen

Anderstaligen worden mogelijk meer bereikt wanneer het aanbod georganiseerd wordt met behulp van de leerdomeinen. Aanbod wordt zo functioneler en sluit meer aan bij de manier van leren van volwassenen.

Kans 8. Richt groepsaanbod vraaggericht in

Om de individuele leervragen ook in groepsaanbod beter te kunnen beantwoorden, is het raadzaam om bibliotheken en taalcoachorganisaties te stimuleren gebruik te maken van de leerdomeinen bij het bieden van groepsaanbod en hen daarbij te ondersteunen.

Kans 9. Overweeg aanbod online of bij mensen thuis

Om meer mensen te kunnen ondersteunen, zijn alternatieve vormen van ondersteuning gewenst. Onder andere online aanbod of ondersteuning bij anderstalige volwassenen thuis.

Kans 10. Onderzoek kwaliteit van leermiddelen voor zelfstudie

Om kwaliteit te kunnen bieden bij het adviseren van zelfstudiemiddelen voor anderstaligen, zouden de beschikbare leermiddelen nader bekeken kunnen worden aan de hand van kwaliteitscriteria.

Is er voldoende aanbod beschikbaar voor mensen met een beperking?

Veel aanbod is toegankelijk voor mensen met een motorische beperking. Bibliotheken en taalcoachorganisaties zijn echter niet of nauwelijks bekend met de mogelijkheden om aanbod voor mensen met een beperking toegankelijk te maken, met name als het gaat om mensen met een visuele, auditieve of verstandelijke beperking.

Kans op het gebied van toegankelijkheid

Kans 11. Stimuleer het vergroten van de toegankelijkheid van materialen en aanbod

Bibliotheken en taalcoachorganisaties zijn van goede wil in het toegankelijk(er) maken van materialen en aanbod voor mensen met een beperking, maar zijn veelal onbekend met de mogelijkheden hieromtrent.

In welke mate is het aanbod van bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties voldoende toegerust op de inburgeringswet vanaf 1 januari 2022?

We constateren dat bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties nog niet voldoende zijn toegerust op de inburgeringswet. Het bewustzijn van de kansen en mogelijkheden is bij de meeste organisaties nog niet groot. Of een organisatie niet of al wel bezig is met de implicatie van de nieuwe wet, hangt vooral af van de coördinator van de organisatie.

Daarnaast zien we dat werving van anderstaligen geen speerpunt is bij bibliotheken. Zij richten zich op werving van NT1-deelnemers. NT2-ers zijn welkom, maar deze leerders zijn geen prioriteit bij bibliotheken.

Voor taalcoachorganisaties geldt dat zij wel willen, maar dat zij onvoldoende tijd en vrijwilligers hebben om de alle anderstaligen die zich melden te kunnen ondersteunen. Ze kampen kortom met wachtlijsten.

Inleiding

Onderzoeksvragen

In opdracht van de Koninklijke Bibliotheek (KB) en Stichting Het Begint met Taal (HBT) heeft ITTA UvA onderzoek uitgevoerd om meer zicht te krijgen op verschillende activiteiten bij bibliotheken en taalcoachorganisaties en de leerbehoefte van de populatie anderstaligen in Nederland. Met taalcoachorganisaties doelen wij in dit onderzoek op organisaties die taalcoaching aanbieden. Dit zijn onder andere onafhankelijke stichtingen, afdelingen van welzijnsorganisaties, Vluchtelingenwerk, gilden, Humanitas, taalhuizen en bibliotheken. De KB en HBT hebben meerdere doelstellingen voor ogen met de opbrengsten van dit onderzoek:

- Bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties ondersteunen met hun profilering binnen de eigen gemeente in het kader van de nieuwe wet Inburgering;
- Het optimaliseren van de dienstverlening van deze organisaties voor de verschillende doelgroepen anderstaligen;
- Het aanscherpen van landelijk beleid om lokale partners zo goed mogelijk op dit vlak te ondersteunen en te faciliteren.

Onderdelen onderzoek

Om deze doelstellingen te bereiken, hebben wij het onderzoek Basisvaardigheden en Inburgering uitgevoerd in vier fasen:

1. Doelgroepanalyse

We hebben in kaart gebracht wat de aard en de omvang is van de doelgroep van anderstaligen die in de bibliotheken, via Taalhuizen of bij taalcoachorganisaties willen werken aan verbetering van hun taal, rekenen en digitale vaardigheden. Ook beantwoorden wij de vraag welke subdoelgroepen de organisaties in beeld hebben, welke zij goed kunnen bereiken en welke niet (zo goed).

2. Inventarisatie leermiddelen voor zelfstudie en ondersteuningsaanbod

Dit deelonderzoek betrof een inventarisatie van het huidige leermiddelen- en ondersteuningsaanbod rond basisvaardigheden voor anderstaligen door bibliotheken en taalcoachorganisaties, ter voorbereiding op de vraag of het bestaande aanbod aansluit op de actieve leervraag van de onderscheiden groepen anderstaligen.

3. Inventarisatie bereik van huidig aanbod

Het derde deel van het onderzoek was erop gericht om het aanbod van bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties in kaart te brengen en antwoord te geven op de vragen:

- in hoeverre dit aanbod de anderstaligen bereikt en,
- in hoeverre dit aanbod aansluit bij de leerbehoefte en wensen van de potentiële leerders.

4. Bepalen van de witte vlekken in bereik en aanbod

De gegevens uit deelonderzoek 1 t/m 3 hebben we geanalyseerd om enerzijds te bepalen of de volledige doelgroep anderstaligen met een potentiële leervraag in beeld is en wordt bereikt, anderzijds om te beoordelen of het huidige aanbod aansluit bij de leerbehoefte van anderstaligen - op dit moment en in de toekomst met het oog op vernieuwde inburgeringswet vanaf 1 januari 2022.

Opbouw rapportage

Deze rapportage doet verslag van de werkwijze en de opbrengsten van het onderzoek. De rapportage is als volgt opgebouwd:

Hoofdstuk 1: een beschrijving van de voorbereidende fase van het onderzoek, bestaande uit:

- het bepalen van de omvang van de doelgroep en de indeling van de totale populatie anderstaligen in subgroepen;
- de inventarisatie van bestaande leermiddelen voor zelfstudie;
- de inventarisatie van bestaand aanbod.

Hoofdstuk 2: uiteenzetting van de dataverzameling (welke doelgroepen bereikt worden, welke leermiddelen ingezet wordt en welk aanbod er geboden wordt) onder bibliotheken en taalcoachorganisaties.

Hoofdstuk 3: de opbrengsten van de dataverzameling.

Hoofdstuk 4: analyse van de witte vlekken, met de focus op aansluiting van vraag en aanbod.

Hoofdstuk 5: kansen voor het inkleuren van de witte vlekken.

Bijlagen en producten

Bij deze rapportage horen de volgende bijlagen en producten die apart worden meegeleverd:

Bijlagen

- A. Een Exceldocument met een overzicht van leermiddelen rond basisvaardigheden voor zelfstudie;
- B. Een Exceldocument met een overzicht van het type ondersteuningsaanbod basisvaardigheden begeleid door vrijwilligers;
- C. Een Exceldocument met een overzicht van het type ondersteuningsaanbod basisvaardigheden begeleid door vrijwilligers-aanvinklijst;
- D. Indeling in leerdomeinen;
- E. Toelichting op de leerdomeinen;
- F. Overzicht van deelnemende steekproeforganisaties.

Producten

1. Cijferkaart nationaal niveau: overzicht van de totale omvang van anderstaligen in Nederland;
2. Cijferkaart gemeenteniveau: overzicht van de omvang van de populatie anderstaligen voor 12 gemeenten;
3. Stappenplan Cijfers voor mijn gemeente;
4. Screencast bij Stappenplan voor mijn gemeente;
5. Begrippenkaart met toelichting op terminologie;
6. Praatplaat voor het in kaart brengen van de leerbehoefte van anderstalige leerders;
7. Gespreksleidraad voor gesprekken met anderstalige leerders;
8. Notatieformulier voor het noteren van de leerbehoefte van de anderstalige leerders;
9. Domeinkaarten: indeling in leerdomeinen om vraag en aanbod op elkaar te laten aansluiten;
10. Tipkaart: toegankelijk maken van aanbod.

1. Voorbereiding

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen per deelonderzoek hebben we in de eerste fase van het onderzoek bureauwerk gedaan. We hebben de omvang van de doelgroep anderstaligen op basis van bronnenonderzoek vastgesteld (paragraaf 1.1), nagedacht over de indeling van de doelgroep in subgroepen (paragraaf 1.2), een inventarisatie gemaakt van beschikbare leermiddelen voor zelfstudie (paragraaf 1.3) en bestaand aanbod bij bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties op een rij gezet (paragraaf 1.4).

Voor de leesbaarheid van deze rapportage hebben we ervoor gekozen om alle geraadpleegde bronnen op te nemen in de bronnenlijst en er niet altijd in de lopende tekst naar te verwijzen.

1.1 Doelgroepanalyse: omvang van de populatie anderstaligen

Hoeveel anderstaligen zijn er in Nederland die een mogelijke leervraag hebben op het gebied van taal, rekenen en/of digitale vaardigheden? Oftewel: hoe groot is de groep potentiële leerders?

Om antwoord te kunnen op deze vraag, moeten we eerst twee vragen beantwoorden.

De eerste vraag is wat we verstaan onder 'anderstalig'. Dit onderzoek is in principe gericht op leerders van Nederlands als tweede taal. We hebben daarom gekozen voor de definitie van 'anderstalig' als *niet in Nederland geboren en met een andere moedertaal dan Nederlands*. Oftewel: een eerstegeneratiemigrant

De tweede vraag is welke van deze anderstaligen we rekenen tot de groep 'potentiële leerders'; het is logisch dat een inburgeraar een leervraag heeft op het gebied van taal, maar is het ook aannemelijk dat een expat een leervraag heeft op dit gebied?

Naar onze mening hebben deze beide groepen en alle groepen ertussen een potentiële leervraag. De context van hun taalleervraag kan wel verschillen, maar ook zeker overeenkomen. Iemand die inburgert zal nieuwe Nederlandstalige contacten willen opdoen, zo ook de expat, die de taal niet zozeer nodig heeft voor zijn of haar werk, maar wel een praatje wil maken op het schoolplein van zijn of haar kind. We hebben er daarom voor gekozen elke anderstalige / eerstegeneratiemigrant als een potentiële leerder te definiëren.

Om te achterhalen hoe groot de omvang is van de totale populatie anderstaligen, hebben we voorts gekeken op basis van welke bronnen we cijfermatige informatie over de populatie konden achterhalen. De beschikbare bronnen leidden tot de volgende subpopulaties waarvoor we de omvang konden vaststellen:

1. Laaggeletterde anderstaligen
2. Inburgeringsplichtigen
3. Voldaan aan inburgering of ontheven voor inburgering
4. Eerstegeneratiemigranten ouder dan 65 jaar
5. Europese arbeidsmigranten, 18-65 jaar
6. Expats

Hieronder geven we per subpopulaties een omschrijving en een tabel met de omvang van de subpopulatie zoals deze uit de bronnen te halen valt. Na de afzonderlijke subpopulaties geven we een overzicht van de totale omvang van de doelgroep anderstaligen, potentiële leerders.

Ongedocumenteerden en asielmigranten die nog in afwachting zijn van hun asielprocedure zijn in dit onderzoek niet meegenomen.

1. Laaggeletterde anderstaligen

Voor het in kaart brengen van deze groep potentiële leeders hebben we gebruik gemaakt van de informatiebron *Geletterdheidinzicht.nl*. Deze bron geeft een overzicht per gemeente of arbeidsmarktregio van het percentage laaggeletterden in Nederland.

Geletterdheidinzicht.nl splitst de populatie laaggeletterden op in zeven groepen met diverse kenmerken. Een daarvan is de groep *mensen met een migratieachtergrond*. Iemand die binnen deze groep anderstaligen valt is iemand die een andere moedertaal dan het Nederlands beheerst en zowel in het Nederlands als in de moedertaal onvoldoende lees- en schrijfvaardig is om zichzelf te kunnen redden met taken waarvoor taal-, reken- en/of digitale vaardigheden op niveau 2F (Referentiekader Taal en Rekenen) vereist zijn.

Aantal laaggeletterde anderstaligen Bron: <i>Geletterdheidinzicht.nl</i>	
Totaal aantal	52.983 personen

Niet iedereen die aan dit criterium voldoet, valt echter onder de cijfers van deze groep van Geletterdheidinzicht.nl:

- Het betreft uitsluitend mensen tussen de 30 jaar en 65 jaar;
- Het betreft uitsluitend migranten die een partner, kinderen of zowel een partner als kinderen hebben;

De groep mensen die ontbreekt binnen deze subpopulatie zijn dus de laaggeletterde anderstaligen van 18-30 jaar en de alleenstaanden. Van deze specifieke groep biedt de bron Geletterdheidinzicht.nl geen aantallen. Ook in de andere statistieken zijn hierover geen gegevens bekend.

Binnen de groep laaggeletterde anderstaligen bevinden zich geen mensen die nog een inburgeringsplicht hebben. Daarover zijn wel cijfers bekend, zie onder 2. Ook is het aannemelijk dat er overlap zit tussen de cijfers van het aantal laaggeletterde anderstaligen en de anderstaligen die aan hun inburgeringsplicht hebben voldaan, zie onder 3. Ook over de groep mensen boven de 65 jaar hebben we aantallen kunnen achterhalen, zie onder 4.

2. Inburgeringsplichtigen

De tweede subgroep anderstaligen met een potentiële leervraag is de groep mensen die een inburgeringsplicht heeft. Dit gaat over de mensen:

- tussen 18 en 65 jaar,
- in het bezit van een verblijfsvergunning,
- niet afkomstig uit de Europese Unie (EU), de Europese Economische Ruimte (EER), Turkije¹ of Zwitserland en niet in bezit van een paspoort van een land uit de Europese Unie,
- die van plan is lange tijd in Nederland te blijven en dus niet tijdelijk naar Nederland komt voor studie of werk (als expat of Europees arbeidsmigrant bijvoorbeeld),
- die niet beschikt over Nederlandse diploma's, certificaten of bewijsstukken van een bepaalde opleiding in de Nederlandse taal.

¹ Sinds 1 mei 2020 zijn statushouders afkomstig uit Turkije inburgeringsplichtig. Met de invoering van de nieuwe wet Inburgering op 1 januari 2022 zijn alle nieuwkomers uit Turkije verplicht om in te burgeren.

Om de omvang van deze groep potentiële leerders te kunnen bepalen, hebben wij ons gebaseerd op de cijfers uitgegeven door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) en Servicecentrum Inburgering (SCI) *Voortgangscijfers Totaal Nederland*. Dit document geeft een overzicht van het aantal inburgeringsplichtigen vanaf 2013 tot en met september 2020. Hieruit blijkt dat er mensen in 2013 inburgeringsplichtig zijn geworden, maar door verschillende redenen tot op heden nog niet aan hun inburgeringsplicht hebben voldaan. Veelal is de inburgeringstermijn voor deze mensen verlengd, bijvoorbeeld vanwege het verstrekken van extra tijd vanwege een alfabetiseringstraject, persoonlijke omstandigheden, vertraging door lange wachttijden bij DUO of het effect van coronamaatregelen (DUO, 2020).

Aantal inburgeringsplichtigen sinds 2013 <i>peildatum 1-9-2020; Bron: DUO</i>	
Totaal aantal	52.983 personen
<i>Asielmigranten</i>	33.248
<i>Gezinsmigranten</i>	18.196
<i>Overig</i>	1.539

Een *asielmigrant* wordt door DUO en SCI gedefinieerd als iemand die als asielzoeker naar Nederland is gekomen en die, na het met succes doorlopen van de asielprocedure, officieel wordt opgenomen in het bevolkingsregister. Niet iedereen die een asielverzoek indient, wordt daadwerkelijk tot Nederland toegelaten. Deze personen worden dan ook niet meegenomen in bovenstaande aantallen.

Gezinsmigranten zijn personen die getrouwd zijn of gaan trouwen met een Nederlander. Van de mensen die niet uit de EU, EER, Turkije of Zwitserland komen vereist de Wet inburgering Buitenland (WiB) dat zij taalniveau A1 (Raamwerk NT2) beheersen voordat zij naar Nederland komen en in hun land van herkomst het Basisexamen Nederlands afleggen. In Nederland zijn zij vervolgens inburgeringsplichtig en moeten minimaal taalniveau A2 behalen.

Onder de groep *overig* worden personen gerekend die tevens inburgeringsplichtig zijn, maar vanwege andere redenen dan hierboven genoemd. Hoofdzakelijk zijn dit familieleden van kinderen die vallen onder het kinderpardon en geestelijk bedienaren. Een geestelijke bedienaar is bijvoorbeeld een rabbijn, imam, predikant, priester of godsdienstleraar.

3. *Voldaan aan inburgering of ontheven voor inburgering*

Om aan de taaleisen voor inburgering te kunnen voldoen, kunnen inburgeringsplichtigen het taalexamen op A2, B1 en B2 doen. De groep anderstaligen die de bibliotheken en taalcoachorganisaties met name nog extra ondersteunen, is de groep die de taalexamens op A2 hebben behaald. Deze groep anderstaligen heeft behoefte aan extra oefening en het maken van kilometers op het gebied van taal, maar ook zeker digitale vaardigheden en rekenen.

Daarnaast ondersteunen bibliotheken en taalcoachorganisaties ook de groep ex-inburgeraars die een ontheffing hebben gekregen. Dit zijn bijvoorbeeld mensen die niet in staat zijn aan de eisen van het inburgeringsexamen te voldoen vanwege psychische, verstandelijke of lichamelijke beperkingen of wanneer iemand zich 'aantoonbaar', maar zonder succes heeft ingespannen om aan de inburgeringseisen te voldoen (600 uur taallessen, per examenonderdeel vier pogingen).

Ook voor de omvang van deze groep potentiële leerders hebben wij ons gebaseerd op de cijfers uitgegeven door de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Let wel: er kan enige overlap zitten tussen de groep en de groep laaggeletterde anderstaligen zoals deze door Geletterheidinzicht.nl is gedefinieerd.

Aantal personen voldaan aan inburgering en ontheven sinds 2013 <i>peildatum 1-09-2020; Bron: DUO</i>	
Totaal aantal	87.090 personen
Waarvan voldaan aan inburgering	68.299
Asielmigrant	42.301
<i>waarvan taalexamens behaald op A2-niveau</i>	<i>36.155</i>
Gezinsmigrant	24.328
<i>waarvan taalexamens behaald op A2-niveau</i>	<i>19.967</i>
Overig	1.670
<i>waarvan taalexamens behaald op A2-niveau</i>	<i>1.121</i>
Waarvan ontheffing voor inburgering	18.791
Asielmigrant	17.329
Gezinsmigrant	1.123
Overig	339

4. Eerstegeneratiemigranten ouder dan 65 jaar

Een vierde groep anderstaligen bestaat uit de groep eerstegeneratiemigranten (westers en niet-westers) die ouder zijn dan 65 jaar.

Voor de aantallen hebben baseren wij ons op de data van het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS).

- Personen met een westerse migratieachtergrond worden door het CBS omschreven als personen afkomstig uit Europa (exclusief Turkije) Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië en Japan.
- Personen met een niet-westerse migratieachtergrond omschrijft het CBS als personen afkomstig uit landen in Afrika, Latijns-Amerika, Azië (exclusief Indonesië en Japan) en Turkije.

Aantal eerste generatie migranten ouder dan 65 jaar Bron: CBS	
Totaal aantal	288.067 personen
Met een westerse migratieachtergrond	145.866
Met een niet-westerse migratieachtergrond	142.201

5. Europese arbeidsmigranten, eerste generatie 18-65 jaar

Een arbeidsmigrant is iemand die zijn land verlaat om (beter betaald) werk te vinden. Deze persoon vertrekt op vrijwillige basis uit zijn eigen land en kan altijd veilig terugkeren. Een arbeidsmigrant is veelal voor beperkte duur in Nederland voor werk, maar in de praktijk komt het geregeld voor dat arbeidsmigranten zich na verloop van tijd permanent in Nederland vestigen. Ze bouwen er een bestaan op, hun kinderen gaan hier naar school en ze maken onderdeel uit van de Nederlandse samenleving.

In Nederland zijn veel arbeidsmigranten afkomstig uit de zogeheten *MOE- en GIPS-landen*. Met MOE-landen (Midden- en Oost-Europese landen) worden Polen, Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Slovenië, Estland, Letland, Litouwen, Roemenië, Bulgarije en Kroatië bedoeld. Daarnaast zijn er de zogeheten

GIPS-landen, de landen rondom de Middellandse Zee behorend bij de Europese Unie, Griekenland, Italië, Portugal en Spanje. Migranten uit zowel de MOE- als GIPS-landen zijn niet inburgeringsplichtig en komen naar Nederland met name voor werk.

Naast GIPS-landen wordt er in diverse contexten ook gesproken over GIIPS-landen. Dit worden ook wel de eurozwakke landen genoemd. Naast Griekenland, Italië, Portugal en Spanje, wordt ook Ierland gerekend tot deze landen. In het CBS worden echter geen aantallen genoemd waarbij het aantal anderstaligen uit Ierland is opgenomen. Dit komt omdat er minder dan 20.000 Ieren in Nederland wonen, en de groep daarmee dusdanig klein is, dat deze niet wordt meegenomen in de statistieken van het CBS. Potentiële anderstalige leerders binnen de subgroep *Europese arbeidsmigranten* bestaat dan ook hoofdzakelijk uit personen afkomstig uit de MOE- en GIPS-landen. Let wel: er kan enige overlap zitten tussen de groep Europese arbeidsmigranten en de groep laaggeletterde anderstaligen zoals deze door Geletterheidinzicht.nl is gedefinieerd.

Eerste generatie arbeidsmigranten in Nederland, 18-65 jaar <i>Bron: CBS</i>	
Totaal aantal	330.594 personen
Midden- en Oost-Europese landen	242.406
GIPS-landen	88.188

6. Expats

Een expat is iemand die voor een paar jaar in het buitenland (in dit geval: Nederland) werkt en woont, meestal als werknemer in het internationale bedrijfsleven. Denk aan buitenlandse werknemers bij Shell of ASML. Communicatie op het werk gaat meestal in het Engels. Het zijn dus in eerste instantie geen mensen die het Nederlands nodig hebben om hier te kunnen werken en wonen. Expats zijn veelal jong, alleenstaand of wonen hier met partner en hun gezin. Een beetje Nederlands kunnen spreken voor sociale contacten, maar ook rond de reguliere school van hun kinderen kan een leerbehoefte zijn, zeker als ze wat langer in Nederland blijven wonen.

Voor deze groep anderstaligen in Nederland zijn geen exacte cijfers bekend. De IND geeft aan dat er in 2019 20.970 zogenaamde *kennismigranten* naar Nederland zijn gekomen. Een kennismigrant is niet volledig hetzelfde als een expat. Een kennismigrant is een hoogopgeleide immigrant die op verzoek van een werkgever naar Nederland gehaald wordt vanwege zijn kennis, bijvoorbeeld een (gast)docent, een onderzoeker of een arts in opleiding. Het totaal aantal expats en kennismigranten in Nederland wordt geschat op **200.000 personen**.

Totale omvang populatie anderstaligen in Nederland

De hierboven beschreven subgroepen anderstaligen in Nederland vormen gezamenlijk de totale populatie anderstaligen met een potentiële leervraag. Onderstaande tabel toont de aantallen per subgroep en het totaalcijfer van het aantal anderstaligen.

Anderstaligen in Nederland met een potentiële leervraag	
Laaggeletterde anderstaligen	394.030
Inburgeringsplichtigen	52.983
Voldaan aan inburgering / ontheven	87.090
Eerste generatie arbeidsmigranten 65+	288.067
Europese arbeidsmigranten	330.594
Expats	200.000
Totaal aantal	1.352.764 personen

1.2 Doelgroepenanalyse: indeling populatie

De indeling in zes subpopulaties zoals in de voorgaande paragraaf beschreven, is een indeling die gemaakt is om de aantallen anderstaligen uit verschillende bronnen naar boven te halen. We weten nu bij benadering hoe groot de totale populatie anderstaligen is. Het is echter geenszins een indeling die bruikbaar is als kompas om aanbod op te baseren en te bekijken welke subgroepen bibliotheken en taalcoachorganisaties bereiken. Wat dan wel? Welke categorieën zijn er te onderscheiden bij de doelgroep die tot een bruikbare indeling kunnen leiden?

Onder de totale populatie anderstaligen bestaat een grote heterogeniteit: herkomst, sekse, leeftijd, opleidingsniveau, reden voor verblijf in Nederland etc. De populatie is op grond van deze kenmerken in te delen, maar de vraag is of en hoe deze indeling bibliotheken en taalcoachorganisaties helpt bij het bereiken van de doelgroep en het inrichten van hun aanbod.

Zoals bij de definiëring van de potentiële leerders als is aangegeven, zijn er veel overeenkomsten tussen de leerwensen van de verschillende mensen. Als anderstaligen een leervraag hebben, dan willen zij de Nederlandse taal eigenlijk altijd willen leren om beter te functioneren in hun dagelijks leven. Motivatie is een belangrijke drijfveer voor mensen om te leren. We weten dat mensen gemotiveerd raken, als het aanbod van een bibliotheek of vrijwilligersorganisatie past bij wat ze willen leren op het gebied van taal, digitale vaardigheden en rekenen. Dat heeft implicaties voor het aanbod. Zo kunnen een Poolse verpleegkundige en een Syrische ex-inburgeraar bijvoorbeeld prima in een groepje oefenen met gesprekken voeren. Hun persoonlijke achtergrondkenmerken spelen dan ook geen rol bij de samenstelling van een groepje en het aanbod dat een leerder ontvangt. Wat wél een rol speelt, is of zij een gemeenschappelijk taalleerdoel hebben: willen zij hun taalvaardigheid in het Nederlands vergroten met het oog op hetzelfde domein in het dagelijks leven? Of is de een juist gericht op de taal tijdens haar verpleegkundige werk en de ander op het uitbreiden van sociale contacten? Die leerwensen bieden meer houvast voor het bepalen van het aanbod, dan de verschillen tussen de individuen op het gebied van leeftijd, opleidingsniveau enzovoort.

De hamvraag is dan ook: *waarom en waarvoor leren mensen de Nederlandse taal of willen zij werken aan hun digitale en rekenvaardigheden?*

Op basis van die vraag zijn wij gekomen tot een indeling in acht leerdomeinen. Bij de eerste zes domeinen gaat het primair om een *taalleervraag*. Bij de twee laatste domeinen (digitale vaardigheden

en rekenen) speelt taalvaardigheid ook een rol, maar dit is niet het primaire leerdoel. De acht domeinen worden hieronder toegelicht met voorbeelden van concrete leervragen.

Domein 1. Taal bij werk en opleiding

Leervragen van anderstaligen binnen dit domein gaan onder andere over werk zoeken, werk hebben en het volgen van een opleiding. Te denken valt aan instructies begrijpen op de werkvloer, vergaderen, een beroepsopleiding kunnen volgen, je voorbereiden op een examen, solliciteren of studieteksten begrijpen.

Domein 2. Taal bij inburgering en naturalisatie

Leervragen van anderstaligen binnen het domein van taal bij inburgering en naturalisatie gaan over allerlei zaken met betrekking tot het werken aan het benodigde taalniveau voor de taalexamens, examens ONA en KNM of het regelen van examenaanvragen of van een Nederlands paspoort. Denk daarbij bijvoorbeeld aan het oefenen van voorbeeldexamens voor de Staatsexamens Nt2, leeskilometers maken naast het alfabetiseringstraject of contact opnemen met diversie instanties zoals de IND, DUO of de gemeente.

Domein 3. Taal bij opvoeding

Leervragen binnen dit domein gaan over talige situaties die te maken hebben met de opvoeding en begeleiding van het opgroeiende kind. Daarbij valt te denken een rapportgesprek voeren op school, je kind begeleiden bij het huiswerk, naar het consultatiebureau gaan of deelnemen aan een ouderavond over het vervolgonderwijs van je kind.

Domein 4. Taal bij gezondheid en bewegen

Binnen dit domein gaan de leervragen over zaken die te maken hebben met de eigen gezondheid. Dat kunnen bijvoorbeeld zijn: een gesprek voeren met de huisarts, mogelijkheden uitzoeken met betrekking tot ondersteuning bij een visuele beperking, een keuze maken uit het aanbod voor een zorgverzekering of lid worden van een sportvereniging.

Domein 5. Taal bij zaken regelen

Dit domein gaat over het voeren van een eigen huishouden en heeft betrekking op taalvaardigheid die nodig is in de omgang met (overheids)instanties en het bij kunnen houden van de eigen financiële administratie. Dan gaat het bijvoorbeeld over het aanvragen en gebruiken van een DigiD, het voorbereiden op het theorie-examen voor een rijbewijs, aangifte doen of de informatie over afvalscheiding begrijpen.

Domein 6. Taal bij vrije tijd en sociale activiteiten

Dit domein gaat over taal in allerlei sociale situaties. Bijvoorbeeld kennismaken met de burens, lid worden van een handwerkclub, nieuwe mensen leren kennen, een praatje maken met de groenteboer, overlast bespreken met de burens, een nieuwe liefde vinden via speeddaten of een felicitatie sturen bij de geboorte van een kind.

Domein 7. Digitale vaardigheden verwerven

Bij digitale vaardigheden gaat het over omgaan met digitale apparaten en programma's. Bijvoorbeeld omgaan met computers en een muis, internet, e-mail, Facebook of tekstverwerkingsprogramma's, maar ook met een mobiele telefoon/smartphone, een kopieermachine of een printer. In dit domein is het ook van belang om bewust en kritisch om te gaan met digitale media en uit digitale bronnen relevante informatie te kunnen zoeken, selecteren, verwerken en gebruiken. De gebruiker van digitale middelen heeft vaak wel basiskennis van het Nederlands nodig. Volwassenen die niet gealfabetiseerd zijn, kunnen al wel aan de slag gaan met het verwerven van deze vaardigheden, onder begeleiding, mits daarvoor geen schriftelijke taal nodig is.

Domein 8. Rekenen en gecijferdheid

Iemand die *gecijferd is*, kan in zijn dagelijks leven omgaan met situaties waarin getallen, maten en verbanden een rol spelen. Denk aan contant betalen in een winkel, klokkijken, omgaan met geld, hoeveelheden afwegen, schoonmaakmiddel verdunnen in de juiste verhouding, afmetingen bepalen, maar ook het aflezen van de vertrektijden bij de bushalte of een weerbericht begrijpen.

Rekenvaardigheid gaat over het kunnen oplossen van sommen, oog hebben voor getallen en begrijpen hoe getallen werken. Rekenvaardigheid is een aspect van gecijferdheid. Binnen de groep anderstaligen kunnen er grote verschillen zijn op het gebied van rekenen/wiskunde. Anderstaligen die in het land van herkomst een aantal jaren onderwijs hebben gevolgd, kunnen meer of minder goed 'schools' rekenen. Vrijwilligers kunnen ondersteuning geven bij het *functioneel* gebruik van rekenvaardigheden in het dagelijks leven, werk en/of studie. Daarbij kan dan ook aandacht besteed worden aan de taalontwikkeling.

In Product 9 is de informatie over de leerdomeinen vormgegeven in *domeinkaarten*. Per leerdomein is er een domeinkaart met daarop relevante informatie en portretten die de diverse leervragen en diversiteit van leerders illustreren. Onderdelen die per domein terugkomen zijn:

- *De leervragen die bij het domein passen*
Per domein wordt in steekwoorden een beeld gegeven van leervragen die anderstaligen kunnen hebben binnen het domein. Dit is niet volledig, maar geeft wel snel zicht op mogelijke leervragen binnen het domein.
- *De omvang van de groep potentiële leerders binnen een domein*
Niet elke subgroep heeft logischerwijs een leervraag binnen ieder domein. Zo zullen arbeidsmigranten met name een mogelijke leervraag hebben binnen de domeinen werk en opleiding en zaken regelen. Waar expats wellicht eerder een vraag hebben binnen het domein vrije tijd en sociale contacten, hebben eerstegeneratiemigranten ouder dan 65 jaar eerder een leervraag binnen de domeinen zaken regelen, gezondheid en bewegen en digitale vaardigheden. Per domein hebben we subgroepen benoemd en hun omvang om voor elk domein de groep potentiële leerders aan te geven.
- *Aandachtspunten bij het samenstellen van groepjes*
Ondersteuningsaanbod voor anderstaligen wordt in taalhuizen, bibliotheken en op andere locaties vaak in groepjes vormgegeven. Bij sommige domeinen zijn bepaalde persoonlijke kenmerken van leerders van invloed op de samenstelling van een groepje. Dat kan bijvoorbeeld taalniveau, opleidingsniveau of sekse zijn. Als dat het geval is, dan worden deze kenmerken genoemd.
- *Aandachtspunten bij 1-op-1 taalcoaching*
Per domein wordt aandacht besteed aan aspecten die van belang zijn bij het 1-op-1 begeleiden van een anderstalige.
- *Voorbeelden van domeingericht aanbod*
Per domein worden voorbeelden gegeven van aanbod specifiek gericht op het domein, in de vorm van 1-op-1 begeleiding, een groepje of inloop. Dit is geen uitputtende lijst, maar eerder een greep uit de mogelijkheden en voorbeelden van aanbod die we in de steekproef zijn tegengekomen.
- *Plekken waar deze mensen komen*
Om zoveel mogelijk anderstaligen met een leervraag te bereiken, worden diverse plekken genoemd waar bibliotheken en taalcoachorganisaties aan kunnen denken.
- *Portretten van leerders*
Per domein worden 2 à 3 portretten van leerders beschreven die het domein meer 'gezicht' geven.

- De domeinkaarten voor rekenen en digitale vaardigheden bevatten enkele aandachtspunten die specifiek van belang zijn voor het organiseren van activiteiten gericht op deze vaardigheden.

1.3 Inventarisatie van leermiddelen

Ter voorbereiding op de vraag of het bestaande aanbod aansluit op de leervraag van de onderscheiden groepen anderstaligen, hebben we een inventarisatie gemaakt van leermiddelen. Het betreft leermiddelen voor zelfstudie die door bibliotheken en taalcoachorganisaties ter beschikking worden gesteld, waarvoor de leerder niet hoeft te betalen en waarvoor de begeleiding plaatsvindt door vrijwilligers. Daarbij hebben we bovendien als expliciet criterium gehanteerd dat deze leermiddelen geschikt zijn voor anderstaligen. De ervaring leert namelijk dat er in de praktijk allerlei materialen worden ingezet om te werken aan taal, rekenen en digitale vaardigheden, maar dat deze materialen eigenlijk niet ontwikkeld noch geschikt zijn voor anderstaligen.

Voor deze inventarisatie hebben wij gebruik gemaakt van bestaande overzichten van leermiddelen: de Adviescollectie Basisvaardigheden, .nt2.nl, klascement.be, nt2.vu.nl, inburgeren.nl, staatsexamensnt2.nl, Oefenen.nl en digitale vaardigheden, informatie op bibliotheekbasisvaardigheden.nl, de website van HBT, nt2-online.nl, Taaluniversum.org, websites van de POI's, leermiddelenoverzichten van het ITTA die betrekking hebben op de contexten taal en ouderbetrokkenheid en Nederlands op de werkvloer binnen diverse branches.

De leermiddelen hebben we eerst gescoord op 'vak' (dat wil zeggen: alfabetisering NT2, taal, rekenen, digitale vaardigheden, ONA of KNM) en vervolgens zijn de leermiddelen beoordeeld op nadere kenmerken, te weten:

- Fysiek of online/digitaal leermiddel, en van de online/digitale middelen is ook aangegeven of het ook geschikt gemaakt is voor gebruik op een smartphone en of het via sociale media te benaderen is (YouTube, Facebook, Instagram);
- Leerdomein: taal bij werk en opleiding, inburgering en naturalisatie, opvoeding, gezondheid en bewegen, zaken regelen, vrije tijd en sociale activiteiten, digitale vaardigheden en rekenvaardigheden, geen specifiek leerdomein *algemeen leerdomein*;
- Welk niveau een leerder nodig heeft om met het materiaal te kunnen werken; (in termen van het Raamwerk NT2 tot en met C1, Raamwerk Alfabetisering NT2, Instroom, 1F en 2F voor Rekenen en Instroom, Basisniveau 1 en Basisniveau 2 voor Digitale vaardigheden);
- Naar welk (taal)niveau het materiaal toewerkt, gelijk aan de niveaus hierboven beschreven;
- In geval van taalleermateriaal: welke deelvaardigheid het betreft (spreken, luisteren, lezen, schrijven, woordenschat, grammatica, uitspraak);
- Indien geen alfabetiseringsmateriaal: of het geschikt is voor anders- en analfabeten;
- Toegankelijkheid voor mensen met een (audio)visuele of mentale beperking;
- Eventuele bijzonderheden: bijvoorbeeld materiaal met een specifieke steuntaal of gericht op een specifieke doelgroep (Turks, Pools, Tigrinya).

Deze inventarisatie heeft geresulteerd in een overzicht van *200 leermaterialen* die als aanvinklijst voor de organisaties werd gebruikt (zie hoofdstuk 2).

1.4 Inventarisatie aanbod bij bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties

Voor het samenstellen van een overzicht van het aanbod van bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties, hebben we ons gebaseerd op de websites van individuele bibliotheken en taalcoachorganisaties, website bibliotheekbasisvaardigheden.nl en POI-websites.

Het aanbod is vervolgens beoordeeld op de volgende aspecten:

- Fysiek of online aanbod;
- Focus op mondelinge en/of schriftelijke taalvaardigheid;
- Specifiek gericht op een van de benoemde acht leerdomeinen;
- Geschiktheid voor een bepaald mondeling taalniveau (Alfa, beginner of gevorderd);
- Geschiktheid voor een bepaald schriftelijk taalniveau (beginner of gevorderd);
- Mogelijkheid van ondersteuning in een steuntaal;
- Geschiktheid voor mensen met een beperking (visueel, auditief, motorisch of verstandelijk);
- Vorm van het aanbod (1-op-1 begeleiding, een groepje of inloop);
- Vrijwilligersrol beschreven in het NT2-taalvrijwilligersmodel (formeel, non-formeel of sociale activiteiten).

In totaal hebben we 340 soorten aanbod geïnventariseerd die vaak op hetzelfde type activiteit neer bleken te komen. Zo werd er bijvoorbeeld bij de ene organisatie gesproken over taalmaatjes, maar bij anderen over taalcoaching of 1-op-1 taallessen. De lijst met soorten aanbod hebben we dus gecomprimeerd, hetgeen resulteerde in een overzicht van 28 soorten aanbod. Zie daarvoor bijlage **B** en **C**. Onder taalcoachingsaanbod wordt in dit onderzoek zowel 1-op-1 begeleiding verstaan, als ook begeleiding in groepjes en ondersteuning tijdens inloopmomenten, zoals een taalcafé of spreekuur.

2. Dataverzameling

Om een beeld te krijgen van het regionale aanbod en de aansluiting op de doelgroep, hebben we bibliotheken, taalhuizen en taalcoachorganisaties bevestigd. We hebben deze organisaties ten eerste gevraagd om hun aanbod en leermiddelen te inventariseren en daarnaast om drie gesprekken met anderstalige deelnemers te voeren. In deze gesprekken lag het zwaartepunt op de leerwens van deze deelnemers en in welk leerdomein deze viel.

2.1 Inventarisatie-instrumenten

Voor de bevestiging hebben we de volgende instrumenten ontwikkeld:

- *Een aanvinklijst voor leermiddelen.* Op deze lijst konden deelnemende organisaties aanvinken welke leermiddelen zij in hun collectie hadden, hoe vaak deze werden uitgeleend en of deze werden ingezet bij ondersteuningsaanbod. De basis voor de lijst is de inventarisatielijst die in paragraaf 1.3 beschreven is.
- *Een aanvinklijst voor het aanbod.* Op deze lijst konden deelnemende organisaties aanvinken welk aanbod zij organiseerden en binnen welk leerdomein dat aanbod viel. De basis voor de lijst is de inventarisatie die in paragraaf 1.4 beschreven is.
- *Een gespreksleidraad en notatieformulier* die de organisaties als basis konden gebruiken voor de gesprekken met hun leerders. Als hulpmiddel hebben we hierbij een *praatplaat* ontwikkeld waarmee de leerdomeinen visueel konden worden weergegeven (zie producten **6, 7 en 8**).
- *Informatie over de leerdomeinen* en een toelichting daarop. Deze toelichting gaat dieper in op de leerdomeinen en biedt ook portretten van anderstaligen met verschillende leervragen (zie bijlagen **E en F**).

Met bovengenoemde instrumenten voor dataverzameling hebben we in mei 2020 een pilot uitgevoerd. Het doel van deze pilot was om te achterhalen of de instrumenten voldoende gebruiksvriendelijk en duidelijk waren. Aan deze pilot deden de bibliotheek Rijn en Venen in Alphen aan den Rijn mee en vrijwilligersorganisatie STEP Nijmegen. Beide organisaties hebben de instrumenten gebruikt om de betreffende data te verzamelen. In een bijeenkomst met hen waarin werd teruggekeken op deze exercitie, kwamen twee adviezen naar voren, beide met betrekking tot de inventarisatielijst voor zelfstudiemiddelen:

1. De pilotorganisaties adviseerden deze lijst in te korten.
2. Duidelijker maken hoe leermiddelen die niet op de inventarisatielijst staan, kunnen worden toegevoegd.

Op basis van deze feedback hebben we de instructie aangepast, de lengte van de lijst echter niet omdat het invullen van de lijst op zich sowieso niet zoveel tijd vergde (en inkorten niet veel winst opleverde, in dat opzicht). Tevens besloten we om een screencast te maken, zodat de steekproeforganisaties stap voor stap al pratend begeleid werden bij het invullen van de inventarisatie-instrumenten.

2.2 Dataverzameling

Steekproef

We hebben voor de inventarisatie van aanbod en bereik een steekproef genomen uit de bibliotheken en taalcoachorganisaties in Nederland. In eerste instantie was het plan om elke provincie in de steekproef op te nemen en per provincie twee à drie gemeenten met hun bibliotheken en

taalcoachorganisaties. De steekproef zou tot stand komen in samenwerking met de opdrachtgevers, waarbij gelet zou worden op de aanwezigheid van een taalhuis of juist niet, de aanwezigheid van een hogeschool of universiteit in de regio, de werkgelegenheid voor laag- of juist hoogopgeleiden, de verscheidenheid van de organisaties, etc. Aldus zou een steekproef zijn ontstaan van 30-36 gemeenten en naar schatting 70 – 100 deelnemende organisaties.

Deze opzet is echter door de coronacrisis geen haalbare kaart gebleken: veel organisaties hadden door de coronacrisis weinig tot geen tijd voor het onderzoek waardoor deze indeling in het gedrang kwam. Om toch te zorgen voor voldoende deelnemende organisaties, hebben we in overleg met de opdrachtgever besloten om deze indeling los te laten en zoveel mogelijk organisaties te werven.

Werving en ondersteuning van organisaties

We vonden het belangrijk dat deelname aan het onderzoek motiverend zou zijn voor de organisaties. De betreffende coördinatoren zijn betrokken bij hun werk, maar de werkdruk is groot en voor de inzet van de vrijwillige coördinator moet het ook leuk en zinvol blijven. Sleutelkenmerken van onze werkwijze waren daarom: persoonlijk, ondersteunend en laagdrempelig. Naast de genoemde *praatplaat* en de informatie over de leerdomeinen plus toelichting, hebben we hier op de volgende manier aandacht aan gegeven:

- Bij de start van het onderzoek hebben we een webinar gegeven over het doel van het onderzoek en hoe de gegevens konden worden genoteerd in de inventarisatielijsten.
- Alle instrumenten voor dataverzameling hebben we op een online omgeving geplaatst waar organisaties op konden inloggen. Zo waren de instrumenten te allen tijde beschikbaar op een centrale plek.
- Met iedere organisatie hebben we verdiepend gesproken over hun aanbod en de aansluiting daarvan op de leervragen van hun deelnemers. Dit was een gesprek waarbij wij ook een adviserende rol hadden, zodat de organisaties na afloop van het gesprek concrete ideeën hadden om hun aanbod (opnieuw) in te richten.
- Tot slot was het oorspronkelijke plan om de deelnemende organisaties de mogelijkheid te bieden om deel te nemen aan bijeenkomsten waarin wij mondeling een toelichting konden geven op het onderzoek en organisaties samen de inventarisatielijsten zouden kunnen invullen. Dit is door de coronacrisis echter geen haalbare kaart gebleken.

Bij het onderzoek betrokken organisaties en personen

Door de coronacrisis was het voor een aantal deelnemende organisaties lastig om de gevraagde inventarisatielijsten op te sturen en de gesprekken met leerders te voeren. Door intensief contact met deze organisaties te onderhouden, is het uiteindelijk gelukt om alle data op tijd binnen te krijgen.

Uiteindelijk resulteerde bovengenoemde aanpak in 63 deelnemende organisaties die hun medewerking aan het onderzoek hebben verleend: 30 bibliotheken/taalhuizen en 33 taalcoachorganisaties. Iedere provincie, op Zeeland na, is hierin vertegenwoordigd (zie Bijlage E voor een overzicht van de deelnemende organisaties). Dit leidde uiteindelijk tot: 63 ingevulde aanvinklijsten voor leermiddelen, 58 ingevulde aanvinklijsten voor het ondersteuningsaanbod en in totaal 179 gevoerde gesprekken met anderstalige leerders.

De aanpak met individuele adviesgesprekken en de inventarisatie-instrumenten werd zeer gewaardeerd door de deelnemende organisaties. Zo kregen we vaak terug dat de *praatplaat* een handig instrument was en dat organisaties deze in de toekomst bij intakegesprekken zouden gaan

inzetten. Daarnaast waren de toelichting op de leerdomeinen en het interview middelen voor organisaties om met een andere blik naar hun aanbod te kijken en inspiratie op te doen voor nieuwe activiteiten - ondanks beperkingen zoals te weinig tijd en te weinig menskracht.

De dataverzameling bleek op een paar punten moeilijker dan tevoren voorzien:

- De uitleencijfers van de leermiddelen bleken voor een aantal organisaties toch lastig om op te vragen. Bovendien werd tijdens de dataverzameling duidelijk dat deze cijfers vertekend werden doordat leermiddelen vaak ook *in* de gebouwen van de organisaties geraadpleegd werden en geleend worden om mee naar huis te nemen.
- Bij de interviews werd ook gevraagd naar hoeveel anderstaligen deze organisaties bereikten met hun aanbod. Deze gegevens waren vaak niet voorhanden bij de geïnterviewde organisaties. Daarom hebben we in overleg met de opdrachtgevers besloten om het bereik van de organisaties op landelijk niveau te analyseren. Op deze manier konden deze cijfers worden afgezet tegen de totale omvang van de groep anderstaligen met een potentiële leervraag. Zowel de KB als HBT hebben overzichten aangeleverd die mogelijk inzicht geven in de landelijke cijfers van het bereik van de anderstaligen.

Naast deze dataverzameling over de praktijk via bibliotheken en taalcoachorganisaties, hebben we bovendien 22 anderstaligen gesproken die nog geen gebruik maken van ondersteuningsaanbod bij een bibliotheek, Taalhuis of een Het Begint met Taal-partnerorganisatie. Doel daarvan was om te achterhalen welke behoeften zij hebben en waarom zij geen deelnemen aan bestaand aanbod. Deze gesprekken werden, vanwege de coronamaatregelen, via Zoom uitgevoerd of telefonisch gedaan.

3. Analyse van de data

In dit hoofdstuk geven we antwoord op de eerste drie onderzoeksvragen, namelijk (paragraaf 1) *Hoeveel anderstaligen met een actieve leervraag worden er bereikt?* (paragraaf 2) *Welke leermiddelen voor zelfstudie zijn er beschikbaar voor anderstaligen?* (paragraaf 3) *Welk aanbod wordt er georganiseerd en wat kenmerkt dat aanbod?*

3.1 Hoeveel anderstaligen met een actieve leervraag worden er bereikt?

Zoals beschreven in hoofdstuk 2 bleek het voor de steekproeforganisaties vaak lastig om uitleencijfers van leermiddelen te kunnen doorgeven. Door het ontbreken van deze informatie kunnen we het aantal mensen dat gebruik maakt van zelfstudiematerialen bij de organisaties in de steekproef niet betrekken bij de beantwoording van deze vraag. Hetzelfde gold voor de aantallen deelnemers die de steekproeforganisaties ondersteunen door middel van aanbod: ook hierover beschikten de steekproeforganisaties over onvoldoende nauwkeurige gegevens. Daarom hebben we ons voor deze deelvraag gebaseerd op de aangeleverde stukken van HBT en de KB over het bereik van de doelgroep.

De bibliotheken registreren onder meer hun aanbod en welke doelgroepen zij voor ogen hebben met hun aanbod. Deze informatie wordt verzameld op het *Dashboard Basisvaardigheden voor volwassenen*. Gegevens over de aantallen bereikte anderstaligen worden niet bijgehouden. Hoeveel anderstalige leerders de bibliotheken en Taalhuizen bereikt hebben in 2019, is dan ook niet bekend. HBT verzamelt ieder jaar evaluatiegegevens van haar partners, zo ook informatie over de aantallen ondersteunde anderstaligen. In 2019 hebben 168 taalcoachorganisaties *29.103 anderstaligen* ondersteund.

De totale populatie anderstaligen in Nederland bestaat uit 1.352.764 personen (*zie paragraaf 1.2*), bestaande uit 8 subgroepen. Tussen de subgroepen zit qua aantallen enige overlap, het hierboven gegeven totaal is een cijfer dat de omvang van de doelgroep bij benadering weergeeft. Hoe groot de aantallen wat betreft overlapping zijn, is niet met zekerheid vast te stellen. Een schatting is dat er om en nabij de miljoen anderstaligen in Nederland zijn. Uiteraard heeft niet elk van hen een actieve leervraag. Gezien de geringe informatie over de aantallen bereikte anderstaligen, kunnen wij niet aangeven welk deel van de totale populatie anderstaligen bereikt wordt. Wel kan worden geconcludeerd dat er zeer waarschijnlijk een (flink) gat zit tussen het aantal ondersteunde anderstaligen ten opzichte van de gehele groep anderstaligen en kun je voorzichtig stellen dat minder dan 5% van het totaal aantal anderstaligen wordt bereikt met het aanbod georganiseerd door vrijwilligers. Kortom: lang niet alle potentiële anderstalige leerders worden bereikt.

3.2 Welke leermiddelen voor zelfstudie zijn er beschikbaar voor anderstaligen?

Op basis van de inventarisatie van de zelfstudieleermiddelen en het voorleggen van deze totaalijst aan de steekproeforganisaties komen we tot een aantal van *143 leermiddelen*. Dit aantal is exclusief de leergangen, maar inclusief de zelfstudiemiddelen die niet op de inventarisatielijst stonden en die toegevoegd zijn door deelnemende organisaties. Deze lijst is te vinden in bijlage A.

De analyse die vervolgens hieronder volgt, is gebaseerd op de 50 van deze 143 middelen die expliciet voor zelfstudie zijn ontworpen. In de analyse zijn de overige 100 leermiddelen (met name woordenboeken en grammatica's) dus niet opgenomen.

- De meeste zelfstudiematerialen zijn bruikbaar voor het vergroten van woordenschat, gevolgd door materialen voor lezen en grammatica.
- De meeste zelfstudiematerialen zijn beschikbaar als fysieke materialen, website/e-book/pdf/online leerplatform en online audio/videomateriaal. Slechts enkele van de materialen zijn offline audio/video, als app te downloaden of online via social media beschikbaar.
- De leerdomeinen *vrije tijd en sociale activiteiten*, *‘algemeen leerdomein’*, *gezondheid en bewegen*, *opvoeding*, *werk en opleiding* en *zaken regelen* zijn goed vertegenwoordigd in het aanbod van leermiddelen voor zelfstudie. Minder materialen hebben betrekking op taal bij inburgering en naturalisatie. Slechts enkele van de leermiddelen voor zelfstudie hebben direct betrekking op de domeinen *digitale vaardigheden verwerven* en *werken aan rekenvaardigheden*.
- In de zelfstudiematerialen wordt vooral toegewerkt naar A1- en A2-niveau en in wat mindere mate naar B1 en B2. Bijna geen van de materialen werkt toe naar Alfa A/B/C of is materiaal voor mondelinge vaardigheid dat geschikt is voor anders- en analfabeten. Materiaal voor C1 is ook nauwelijks voorhanden. Wat opvalt is dat bij een groot deel van de materialen niet vermeld wordt naar welk niveau wordt toegewerkt.
- De instapniveaus van de zelfstudiematerialen zijn vooral A1, A2, B1, A0 en daarna komt B2. Alfa A, B en C komen in mindere mate voor.
- Geen van de beschikbare leermiddelen voor zelfstudie is ontwikkeld of bruikbaar voor rekenen. Voor de digitale vaardigheden is er voor elk van deze niveaus één materiaal beschikbaar.
- De meeste zelfstudiematerialen zijn geschikt voor leerders die een behoorlijke portie schoolse leerervaring hebben en de studievaardigheden beheersen om met deze zelfstudiematerialen zelfstandig aan de slag te gaan. Leerders met minder schoolse leerervaring hebben minder mogelijkheden in het aanbod van beschikbare leermiddelen voor zelfstudie. We zien dat de helft van de beschikbare materialen voor deze groep mensen geschikt is. Deze materialen kunnen wel gebruikt worden voor deze groep leerders, maar zij zullen daarbij begeleiding nodig hebben van bijvoorbeeld een vrijwilliger of leerder die over meer schoolse leerervaring beschikt.

Trends in het aanbod van beschikbare zelfstudieleermiddelen

De bevroegde steekproeforganisaties gaven in de gesprekken veelal aan weinig tot geen zicht te hebben op de inzet van de leermaterialen. Vaak worden deze in de bibliotheek gebruikt, al dan niet met de ondersteuning van een vrijwilliger. Op de vraag of er voldoende materialen voor zelfstudie beschikbaar zijn voor anderstaligen wordt wisselend gereageerd. Enkele reacties op deze vraag waren bijvoorbeeld:

- ‘Er is voldoende materiaal voor handen, maar vrijwilligers en anderstalige leerders moeten zich ook vooral op spreken richten.’
- ‘Materialen voor rekenen is er nauwelijks, het is echter ook de vraag of dit nodig is.’
- ‘We maken soms ook eigen materialen, met name praatplaten. Of we doen memory en dan ‘schrijven’ de leerders de woorden met scrabbleletters.’

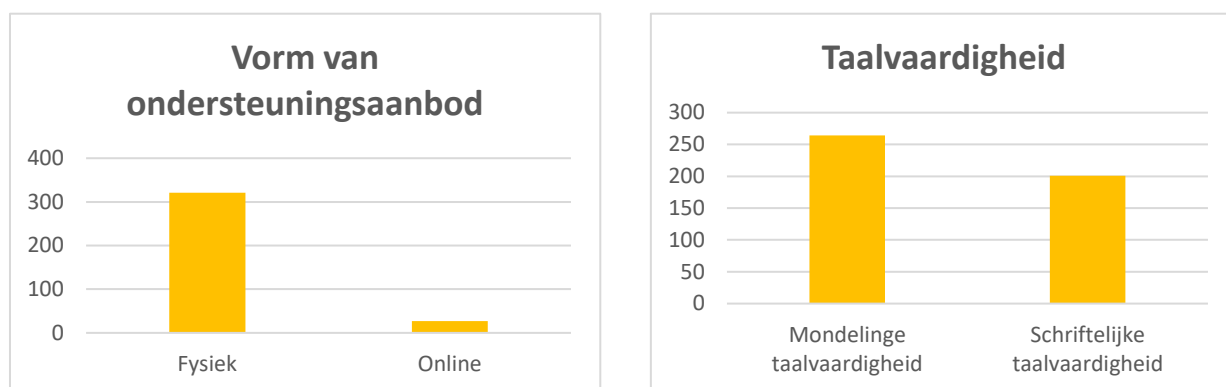
Wat betreft de toegankelijkheid van leermiddelen voor zelfstudie kan worden geconcludeerd dat alle materialen bruikbaar zijn voor leerders met een fysieke beperking, een groot deel is bruikbaar met een auditieve beperking en slechts een van de materialen is bruikbaar met een visuele beperking. Er zijn geen leermiddelen beschikbaar die specifiek geschikt zijn voor mensen met een verstandelijke beperking.

3.3 Welk aanbod wordt er georganiseerd en wat kenmerkt dat aanbod?

In totaal hebben we 340 ondersteuningsactiviteiten geïnventariseerd. Deze activiteiten worden in deze paragraaf geanalyseerd aan de hand van vijf kenmerken. Ieder kenmerk wordt visueel ondersteund door een of meerdere grafieken en aan het eind van de paragraaf zijn de trends samengevat.

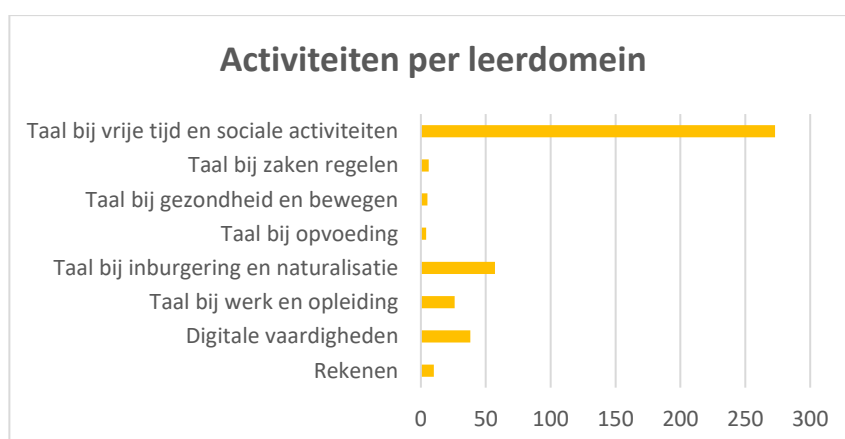
Kenmerk A. Vorm van ondersteuning en mondeling versus schriftelijke taalverwerving

Uit de inventarisatie blijkt dat verreweg het grootste deel van het ondersteuningsaanbod fysiek wordt aangeboden. De focus van de ondersteuningsactiviteiten ligt grotendeels op de mondelinge taalvaardigheid, maar ook is er veel ruimte voor het werken aan schriftelijke taalvaardigheid. Als het gaat om de schriftelijke vaardigheden, dan wordt vooral ondersteuning geboden bij het lezen.

Kenmerk B. Activiteiten in relatie tot de domeinen

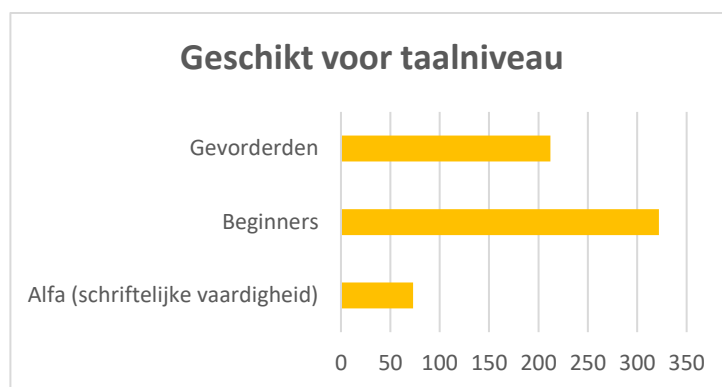
Wanneer we gericht kijken naar de domeinen waar de activiteiten zich op focussen, dan zien we dat een overgrote meerderheid van activiteiten gericht is op *taal bij vrije tijd en sociale activiteiten*, gevolgd door *taal bij inburgering en naturalisatie*, *digitale vaardigheden versterken* en *taal bij werk en opleiding*. *Taal bij zaken regelen*, *taal bij gezondheid en bewegen*, *taal bij opvoeding* en *rekenen* zijn overduidelijk minder vertegenwoordigd in het aanbod.

Kenmerk C. Taalniveau

De verschillende ondersteuningsactiviteiten zijn vooral geschikt voor beginnende taalleerders, vanaf taalniveau A0-A2. Een zeer beperkt deel van het totale aantal activiteiten richt zich op alfaleerders (zowel niveau A, B als C). Dit zijn dan veelal activiteiten die zich richten op het oefenen van de mondelinge taalvaardigheid en dus zeker ook geschikt voor alfaleerders. Denk aan een taalcafé, fietsles, alfabetiseringslessen, samen koken en eten, conversatiegroepen of taalmaatjes (1-op-1 begeleiding).

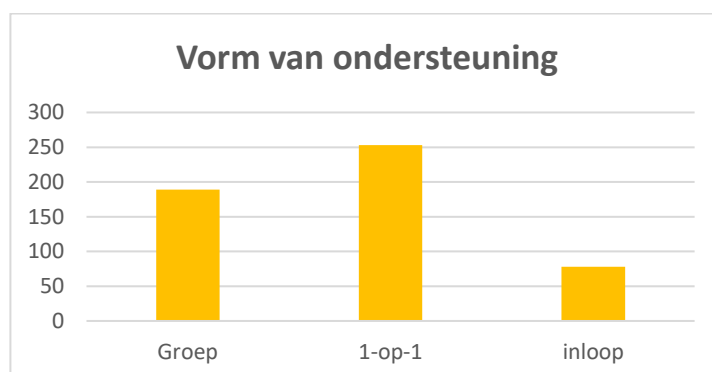
In de gevallen waarbij het aanbod niet geschikt is voor gevorderde leerders, wordt in de beschrijving van het aanbod op de websites van de bibliotheken en taalcoachorganisaties specifiek benoemd dat het aanbod geschikt is voor leerders tot bijvoorbeeld niveau A2 of beginnende leerders.

Kenmerk D. Groepjes, 1-op-1 of inloophmomenten

Het aanbod wordt in groepjes, 1-op-1 of via een inloophmoment georganiseerd. Het meest voorkomend is aanbod in een 1-op-1 setting, gevolgd door ondersteuning in groepjes.

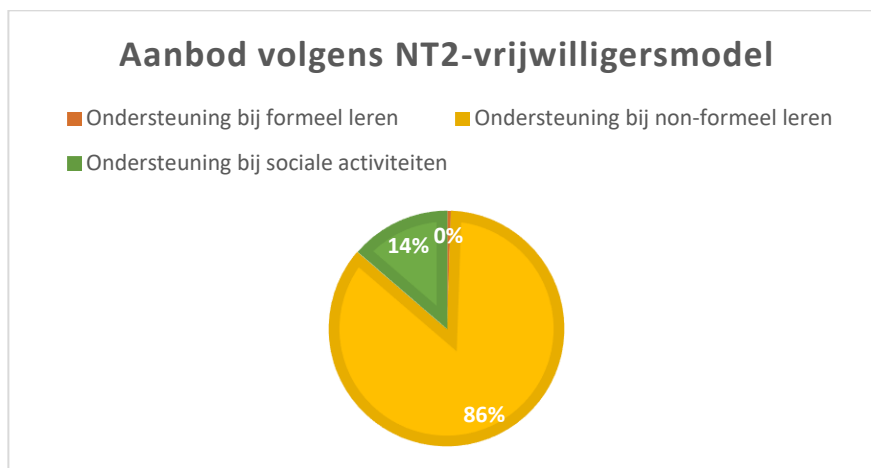
De 1-op-1 begeleiding kan zowel thuis als op een externe locatie plaatsvinden. Dit wordt bepaald door het taalkoppel zelf. Het aanbod dat in groepjes wordt georganiseerd bestaat met name taalcafés, conversatiegroepjes, spreeklessen, leesclubs, vrouwenpraatgroepen, creatieve activiteiten zoals mondkapjes naaien of haken, taalcafés voor ouders van basisschoolleerlingen, koffieochtenden, theatergroepen of taalsalons voor vrouwen.

Kenmerk E. Inzet vrijwilligers volgens NT2-vrijwilligersmodel

Het aanbod van bibliotheken en taalcoachorganisaties hebben we tevens ingedeeld aan de hand van de drie domeinen voor de inzet van vrijwilligers uit het NT2-vrijwilligersmodel (VIME) van Het Begint met Taal en ITTA.

Wanneer we deze indeling naast het aanbod leggen, dan zien we dat de focus van het aanbod bij bibliotheken en taalcoachorganisaties vooral ligt op de ondersteuning binnen het non-formele leren. Non-formeel wordt binnen deze kaders aangeduid als het werken aan niveauverhoging van vaardigheden waarbij het traject niet wordt afgesloten met een diploma en/of certificaat. Vervolgens vinden de overige activiteiten zich met name af binnen de ondersteuning bij sociale activiteiten, denk daarbij aan een handwerkclub, een Dutch borrel of samen koken en bewegen. We vonden zeer weinig aanbod dat zich richt op de ondersteuning bij het formele leren.

Trends in het ondersteuningsaanbod

Aanbod en leerdomeinen

De inventarisatie van het aanbod en de steekproef, waaronder gesprekken met de organisaties, laten zien dat de ondersteuningsactiviteiten algemeen geformuleerd zijn en zich niet specifiek richten op een leerdomein en/of subgroep. De domeinen taal bij *zaken regelen, gezondheid en bewegen* en opvoeding komen niet of nauwelijks naar voren, het overgrote deel van de activiteiten is te categoriseren binnen het domein vrije tijd en sociale activiteiten. Dit beeld wordt ook bevestigd in de gesprekken met de steekproeforganisaties; er wordt nog weinig domeingericht gewerkt en de ondersteuning aan anderstalige leerders is veelal algemeen van aard. Dit geldt met name voor de ondersteuning in groepjes. Zo zijn bijvoorbeeld de taalcafés nagenoeg allemaal algemeen van aard: er is bijna nooit sprake van een thema dat betrekking heeft op leerdomeinen (met uitzondering van een enkele keer een *taalcafé voor ouder en kind*). Het is de vraag natuurlijk of dat zou moeten, aangezien taalcafés vaak goed bezochte activiteiten zijn.

Samenstellen van groepjes naar taalniveau

Het taalniveau is in de meeste gevallen leidend bij het samenstellen van groepjes. Groepen worden bijna altijd homogeen ingedeeld, of daar wordt althans zoveel mogelijk naar gestreefd. Met opzet zorgen voor meer heterogeniteit in de groepen zijn we niet tegengekomen.

1-op-1 begeleiding

Bij de 1-op-1 begeleiding wordt er vraaggericht gewerkt en wordt er als vanzelf binnen een domein gewerkt. Het is echter niet zo dat er in de aankondiging van 1-op-1 begeleiding naar voren komt voor welke taalleervragen een anderstalige begeleid kan worden. Ook dit is veelal algemeen geformuleerd. Uitzondering is online ondersteuningsaanbod zoals *Kletsmaatjes*. Daar wordt heel specifiek

aangegeven dat de ondersteuning zich richt op het kletsen met Nederlandstaligen, een activiteit die goed valt binnen het domein vrije tijd en sociale activiteiten.

Aanbod voor alfaleerders

Activiteiten specifiek voor alfaleerders zijn er mondjesmaat. Steekproeforganisaties geven soms aan dat zij absoluut geen analfabeten willen begeleiden: *‘Zij moeten eerst een begin maken met het leren van het Nederlands. Daar heb je deskundigen voor en dat zijn wij en onze vrijwilligers niet’*. Andere steekproeforganisaties geven aan dat zij specifiek alfabetiseringslessen geven. Ook hier zien we soms een misvatting over de definitie van de term analfabeet. In enkele gesprekken werd duidelijk dat organisaties analfabete anderstaligen duiden als leerders die het Nederlands nog niet machtig zijn, in plaats van anderstaligen die niet kunnen lezen en schrijven in hun moedertaal én het Nederlands. Het is dan ook niet altijd duidelijk voor wie de alfabetiseringslessen bedoeld zijn en welke activiteiten er plaatsvinden binnen dit aanbod.

Ondersteuning bij formeel leren

Een andere trend die te zien is in het aanbod, is de beperkte mate van ondersteuning bij het formele leren. In de steekproef hebben we organisaties bevraagd naar hun positie ten opzichte van het formele leren en ook hier wordt wisselend tegenaan gekeken. Sommige organisaties zijn verbonden aan een lokaal netwerk waarin formele taalaanbieders hun anderstalige leerders doorverwijzen naar bijvoorbeeld conversatiegroepen in de bibliotheek of aanraden om een taalmaatje te nemen voor het maken van leeskilometers. Andere organisaties gaven aan dat er soms pogingen gedaan worden om contacten te leggen, maar dat dit nog onvoldoende van de grond komt. Ook zijn er organisaties die aangeven zich bewust afzijdig te houden van het formele leren en ook de samenwerking met een taalaanbieder en/of roc niet te willen aangaan.

Toegankelijkheid

Toegankelijkheid wordt als belangrijk gezien, maar er is voor organisaties nog veel onduidelijk en onbekend over de mogelijkheden in het toegankelijker maken van aanbod voor mensen met een visuele, auditieve, motorische of verstandelijke beperking. De locatie van het aanbod is veelal toegankelijk met een lift en dus geschikt voor mensen met een motorische beperking. Daar blijft het echter vaak bij. Vanuit het idee van een inclusieve samenleving is toegankelijkheid wel iets waar bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties over willen nadenken, zo bleek uit de steekproef.

Online aanbod

Het aanbod vindt hoofdzakelijk fysiek plaats, op locatie bijvoorbeeld in de bibliotheek, het buurtcentrum of bij de anderstalige leerder thuis. Online aanbod zien we nog maar mondjesmaat: dit beperkt zich voornamelijk tot 1-op-1 begeleiding of een gesprek in een klein groepje. Uit de gesprekken met organisaties kwam als reden veelvuldig naar voren dat taalcoaching voor *vrijwilligers* ook een sociale activiteit is en dat de lol eraf gaat als het opeens online moet. Door de coronamaatregelen werden vrijwilligers ineens voor de keuze gesteld om ofwel online ondersteuning aan te bieden ofwel de ondersteuning te annuleren. Dit laatste gebeurde helaas veelvuldig. Een reden hiervoor is enerzijds het persoonlijke contact, anderzijds het ontbreken van digitale vaardigheden van zowel de vrijwilligers als de anderstalige leerder dat online contact bemoeilijkt. Organisaties geven bijvoorbeeld aan dat zij bepaalde activiteiten wel zouden willen aanbieden, maar dat je daar ook de juiste mensen voor moet hebben. Een van de steekproeforganisaties vertelde bijvoorbeeld: *‘Zo hebben de leerders echt behoefte aan spreken, maar veel vrijwilligers vinden het moeilijk om spreekonderwijs vorm te geven.’*

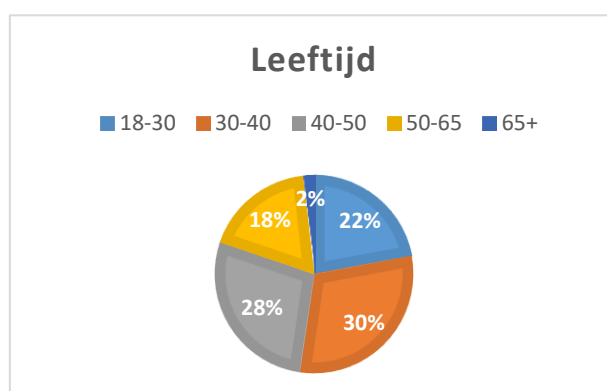
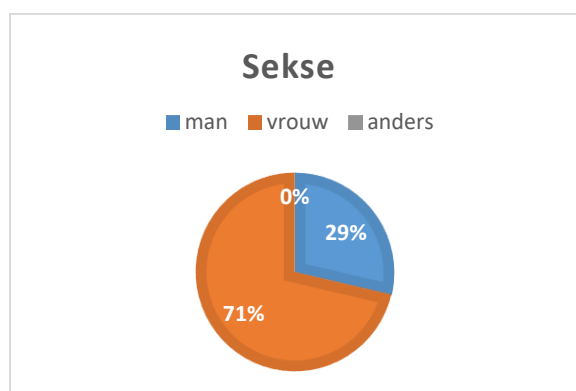
3.4 Sluit het aanbod aan op de leervragen van anderstaligen?

Om antwoord te kunnen geven op deze vraag beschrijven we eerst (A) de verkregen informatie over de behoeften van de huidige leerders die gebruik maken van aanbod. Daarna beschrijven we (B) de verkregen informatie over de behoeften van potentiële leerders: anderstaligen die (nog) geen gebruik maken van aanbod. Vervolgens beschrijven we opvallende trends in de leerwensen en –behoeften van anderstalige leerders.

A. Anderstaligen die gebruik maken van bestaand aanbod

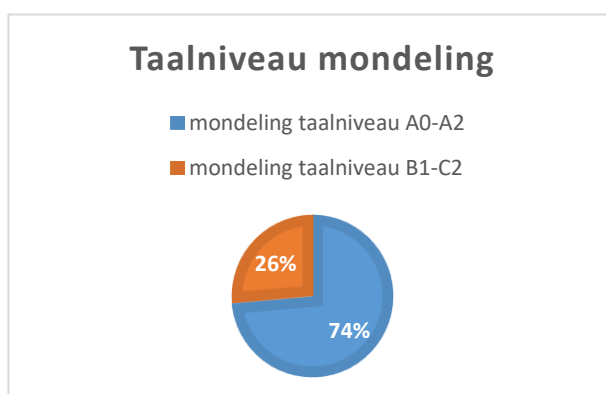
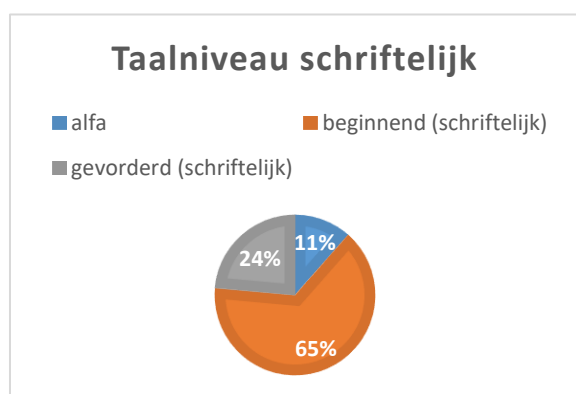
Kenmerk 1: sekse en leeftijd

Van de groep bereikte leerders is het merendeel van de anderstaligen vrouw (71%) gevolgd door de groep mannen (29%). Qua leeftijd zien we dat de groep 30-40-jarigen het meest vertegenwoordigd is, gevolgd door de 40-50-jarigen. Daarna volgen de groepen leerders in de leeftijd van 18-30 jaar (22%) en 50-65 jaar (18%). De groep 65-plussers is met slechts 2% ondervertegenwoordigd.

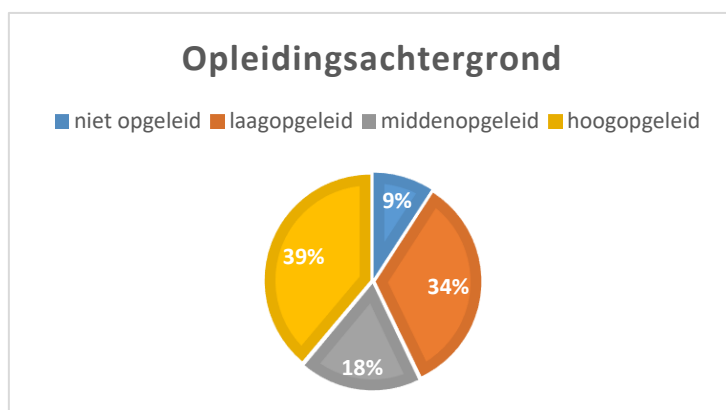
Kenmerk 2: niveau van taalvaardigheid

Wanneer het gaat om taalniveau voor de schriftelijke vaardigheden (lezen en schrijven) dan zijn de bevroegde leerders vooral beginnende taalleerders. Als we kijken naar de mondelinge vaardigheden dan zien we dit beeld ook terugkomen. De leerders zijn voor spreken en luisteren vaardig op taalniveau A0-A2.

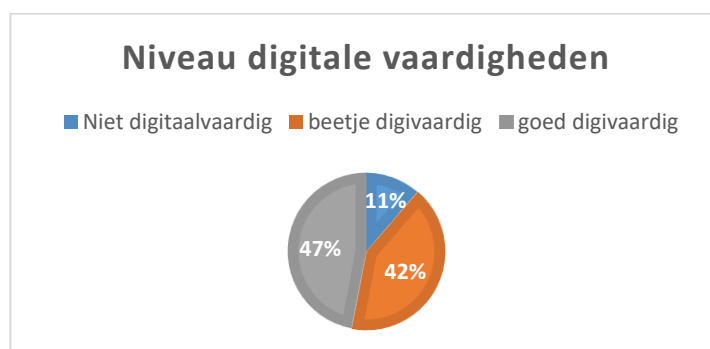
Kenmerk 3: opleidingsachtergrond

Ook zijn de leerders bevroegd naar hun opleidingsachtergrond. Een groot deel van de leerders heeft weinig onderwijs genoten en is daarmee laagopgeleid. Een iets grotere groep geeft aan hoogopgeleid te zijn.

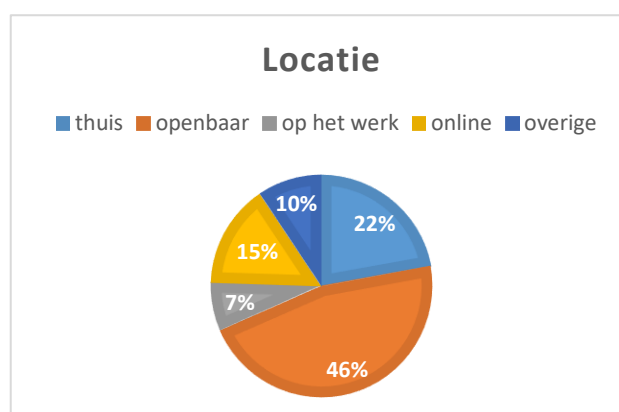
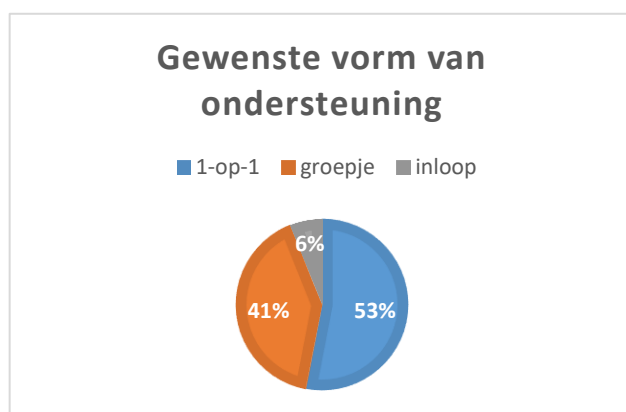
Kenmerk 4: digitale vaardigheden

Een deel van de bevraagde leerders is (naar eigen zeggen) ‘een beetje’ digitaal vaardig, een ander deel geeft aan goed digitaal vaardig te zijn. Een kleiner deel vindt zichzelf *niet* digitaal vaardig.

Kenmerk 5: vorm en locatie van ondersteuning

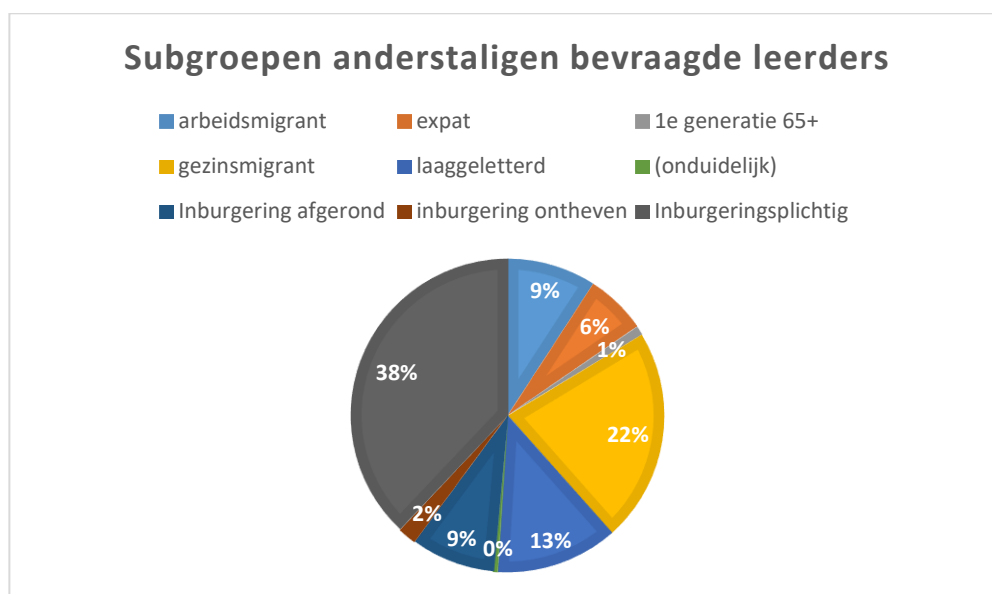
De leerders zijn tevens bevraagd naar de gewenste vorm en plaats van het ondersteuningsaanbod.

De gewenste ondersteuning van de huidige leerders is vooral 1-op-1 begeleiding, bij voorkeur op een openbare plek, te denken valt aan de bibliotheek of het buurtcentrum. Ondersteuning door middel van inloop is de minst gewenste ondersteuning. Op het werk is de minst gewenste plek voor de ondersteuning. 10% van de bevraagde leerders gaf aan op een andere plek ondersteuning te willen dan de mogelijke antwoordopties. Hier werd dan bijvoorbeeld genoemd een taalcoach in de formele taalles, taalcoaching tijdens een stage of hulp buiten.

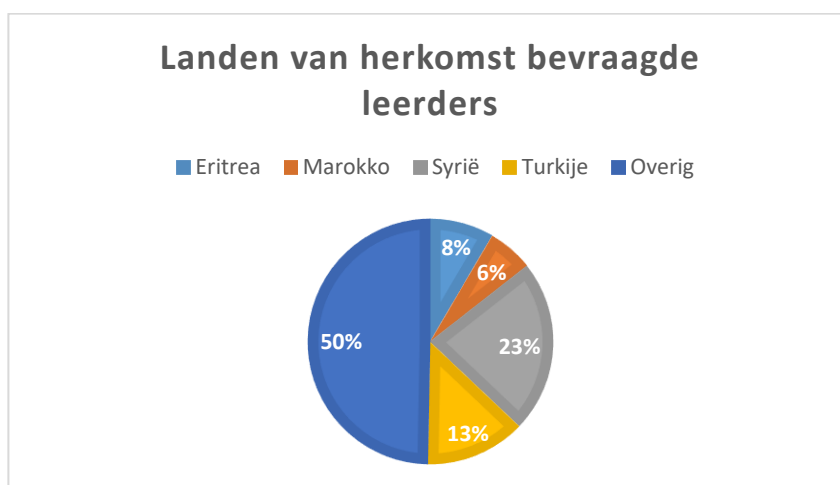
Kenmerk 6: subgroepen bevraagde leerders

Wanneer we kijken naar de verdeling van het aantal bevraagde leerders bij bibliotheken en taalcoachorganisaties in subdoelgroepen, dan zien we dat het overgrote deel van de bevraagde leerders inburgeringsplichtig is (38%) of gezinsmigrant (22%). Mogelijk zit hier overlap in de aantallen, omdat organisaties de bevraagde leerders soms in twee categorieën hebben aangevinkt. De op een na grootste groep is de groep laaggeletterden anderstaligen (13%). Een opmerking die bij dit diagram gemaakt moet worden is de verwarring in terminologie die we bemerkten tijdens de gesprekken die met de bibliotheken en taalcoachorganisaties zijn gevoerd. Niet altijd werd de juiste definitie gehanteerd bij het aanvinken dan de subdoelgroepen. Het diagram geeft dan ook een trend weer van de subgroepen van leerders die zijn bevraagd.

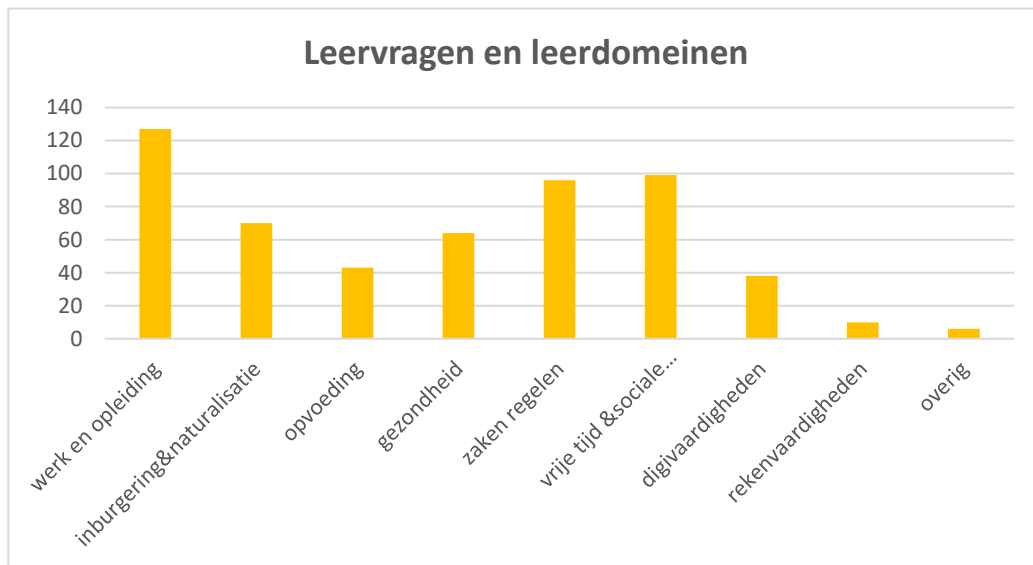
Kenmerk 7: land van herkomst bevraagde leerders

De leerders die bevraagd zijn door de taalcoachorganisaties en bibliotheken komen vanuit alle windstreken van de wereld. Het merendeel is echter afkomstig uit Syrië, gevolgd door Turkije en Eritrea.

Kenmerk 8: leervragen van bevraagde leerders

Naast de persoonlijke kenmerken van de leerders zijn de bereikte anderstaligen bevraagd naar hun specifieke leervragen. De organisaties hebben daarbij aangegeven binnen welke leerdomeinen deze leervragen vallen. Het merendeel van de leervragen valt binnen het domein taal bij werk en opleiding, gevolgd door vrije tijd en sociale activiteiten en zaken regelen. Een enkele leervraag kon niet direct binnen de leerdomeinen geplaatst worden. Organisaties gaven onder meer aan dat dit dan leervragen waren zoals: *Ik wil de Nederlandse cultuur leren kennen* of *Ik wil Nederlands leren omdat ik hier woon en leef*. Minder leerders gaven aan leervragen te hebben op het gebied van opvoeding en rekenvaardigheden.

De leerders waarmee gesprekken zijn gevoerd, hebben een toelichting gegeven op hun leervra(a)g(en). Het meest genoemd zijn:

- Wil ook op school leren / non-formeel aanbod als aanvulling op het formele leren;
- Wil integreren en zelfredzaamheid verbeteren;
- Wil beter Nederlands spreken voor het aangaan van sociale contacten;
- Wil diploma uit land van herkomst geldig laten zijn in Nederland / werkervaring uit thuisland kunnen inzetten in Nederland;
- Wil ander werk en/of opleiding, genoeg Nederlands leren om te kunnen werken / wil alle onderdelen op hoger niveau om opleiding te kunnen volgen of bepaald werk te kunnen doen;
- Wil inburgeren of moet nog een onderdeel van de inburgering halen;
- Wil een specifieke taalvaardigheid verbeteren;
- Wil voldoende Nederlands beheersen voor de dialoog met (klein)kinderen, school en kinderopvang;
- Wil kinderen kunnen helpen bij schoolwerk;
- Wil hulp bij huiswerk / examen / opleiding;
- Wil praktische opdrachten die te maken hebben met de situaties binnen de domeinen (doktersbezoek, post van instanties kunnen lezen, overleggen met collega's);
- Wil Nederlands durven praten;
- Wil taalhandelingen kunnen doen behorend bij bepaald werk (bijvoorbeeld als eigenaar van een snackbar);
- Wil digitaal vaardiger worden;

- Wil vrijwilligerswerk doen.

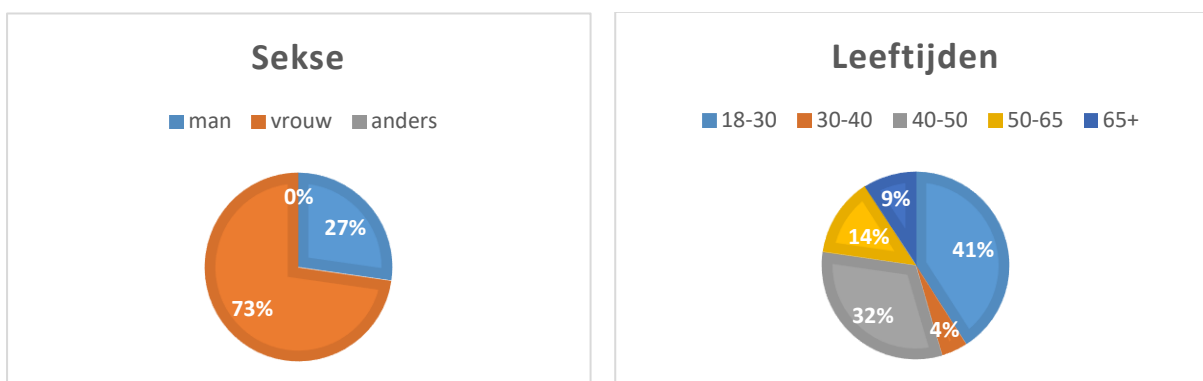
In mindere mate zijn genoemd:

- De formele les voelt te afstandelijk;
- De formele les is te duur;
- Wil Staatsexamens Nt2 doen;
- Wil hulp bij rekenen;
- Wil na de inburgering de taal perfectioneren;
- Heeft de taal nodig voor contact met o.a. Rode Kruis om gezinshereniging te bereiken;
- Wil leren over de Nederlandse cultuur en samenleving;
- Wil in de toekomst graag taalles geven: Portugees, Spaans. Wil leren hoe ze goede instructie kan geven.

B. Leervragen van anderstaligen die (nog) geen gebruik maken van aanbod

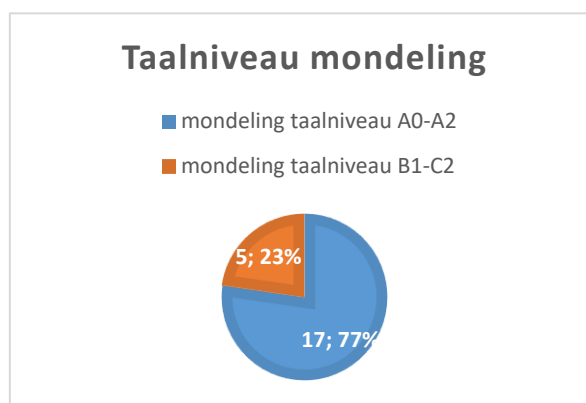
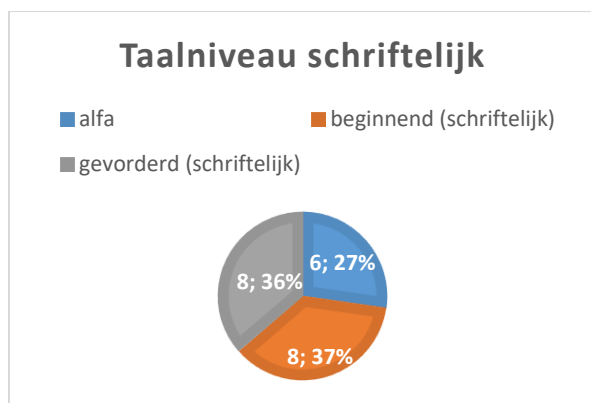
Kenmerk 1: sekse en leeftijd

Kenmerk Van de groep (nog) niet bereikte anderstaligen is het merendeel van de anderstaligen vrouw (70%) gevolgd door de groep mannen (27%). Qua leeftijd zien we dat de groep 18-30-jarigen het meest vertegenwoordigd is (41%), gevolgd door de 40-50-jarigen (32%). Daarna volgen de groepen leerders in de leeftijd van 50-65 jaar (14%), 65-plussers (9%) en 30-40 jaar (4%).

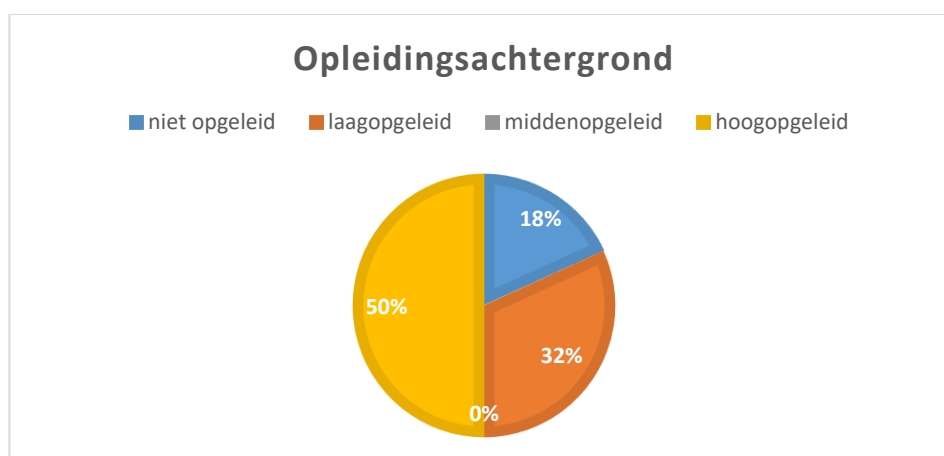
Kenmerk 2: niveau van taalvaardigheid

Wanneer het gaat om taalniveau voor de schriftelijke vaardigheden (lezen en schrijven) dan zijn de bevraagde leerders vooral beginnende en gevorderde taalleerders. Als we kijken naar de mondelinge vaardigheden dan zien we dat de bevraagde anderstaligen vooral beginnende taalleerders zijn. De leerders zijn voor spreken en luisteren vaardig op taalniveau A0-A2.

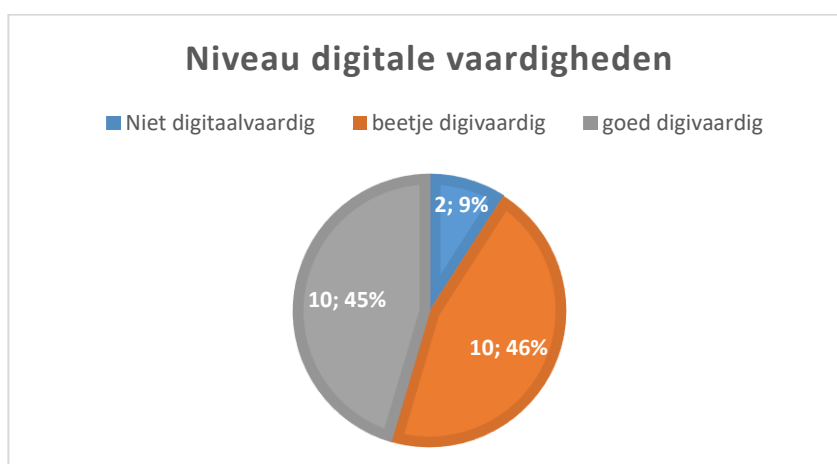
Kenmerk 3: opleidingsachtergrond

Ook zijn de leerders bevraagd naar hun opleidingsachtergrond. Een groot deel van de bevraagde leerders geeft aan hoogopgeleid te zijn (50%) en heeft daarmee een flinke portie onderwijs genoten en de nodige studievaardigheden opgedaan om aan taal, rekenen en digitale vaardigheden te kunnen werken. Een kleinere groep is laagopgeleid (32%) of niet opgeleid (18%).

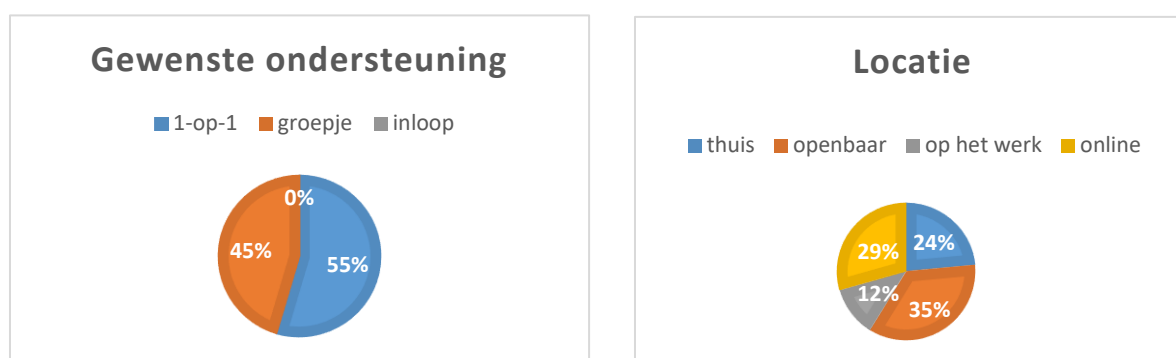
Kenmerk 4: digitale vaardigheden

De bevraagde leerders zijn zowel een beetje digitaal vaardig als goed digitaal vaardig. Slechts twee van de 22 bevraagden gaf aan niet digitaal vaardig te zijn.

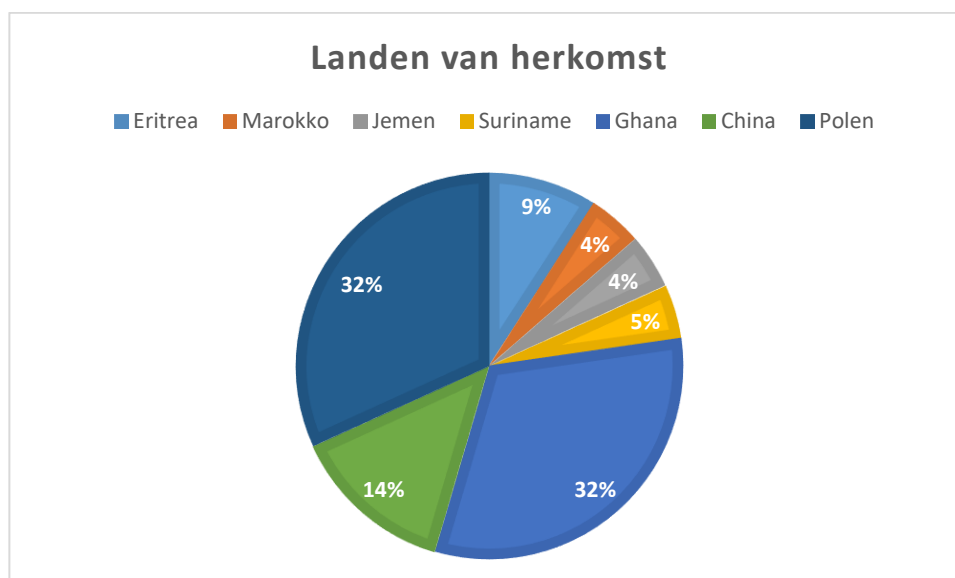
Kenmerk 5: vorm en locatie van ondersteuning

De leerders zijn tevens bevraagd naar de gewenste vorm en plaats van het ondersteuningsaanbod. De grafieken laten zien dat de gewenste ondersteuning vooral 1-op-1 begeleiding is, bij voorkeur op een openbare plek, te denken valt aan de bibliotheek of het buurtcentrum. 45% van de ondervraagden gaf aan ondersteuning in een groepje te willen hebben. Ondersteuning door middel van inloop wordt door deze groep ondervraagden niet gezien als een gewenste vorm voor ondersteuning bij hun leervraag. Op het werk is de minst gewenste plek voor de ondersteuning. Een andere gewenste locatie die de groep ondervraagden de voorkeur aangeeft is online (29%). Veel van de ondervraagde anderstaligen gaf aan online ondersteuning beter met een baan te kunnen combineren.

Kenmerk 6: Land van herkomst

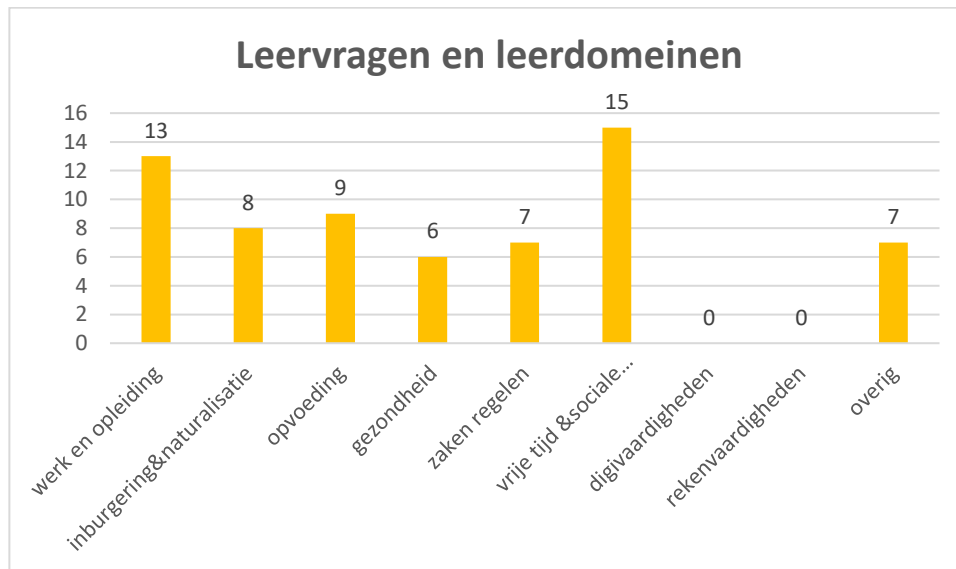
Ook de leerders die nog niet bereikt zijn door de bibliotheken en taalcoachorganisaties komen uit alle windstreken van de wereld. Het merendeel is echter afkomstig uit Ghana, gevolgd door Polen en China.

Kenmerk 7: leervragen van leerders

In tegenstelling tot de groep leerders die al gebruik maken van ondersteuningsaanbod, liggen de leervragen bij deze groep anderstaligen met name binnen de domeinen *taal vrije tijd en sociale*

activiteiten, gevolgd door taal bij werk en opleiding en taal bij opvoeding. De groep leerders heeft geen leervraag binnen de domeinen rekenvaardigheden en digitale vaardigheden aangegeven. Ook hier hebben de leerders aangegeven leervragen te hebben die op het eerste gezicht niet eenvoudig te plaatsen zijn binnen de context van een leerdomein. Het gaat dan om leervragen zoals: Ik wil mijn uitspraak verbeteren of Ik wil Nederlandse poëzie lezen en begrijpen of Ik woon hier en wil dus de taal leren.

De leervragen die deze groep anderstaligen aangeeft te hebben zijn:

- Ik wil werk zoeken, contact maken met Nederlandstalige mensen en vrienden maken;
- Ik wil graag Nederlands leren om boeken en poëzie te kunnen lezen;
- Ik wil voornamelijk Nederlands leren om een baan te kunnen vinden;
- Als je hier woont, dan moet je de taal leren spreken en begrijpen. Je kan niet zeggen: ik ga het niet doen. Het liefst spreek ik elke dag af met mijn taalcoach;
- Ik wil Nederlands leren om vrienden te kunnen maken, ik wist niet dat er taalmaatjes bestonden;
- Ik wil graag Nederlands praten bij mijn werk in een restaurant. Ik wil daar met collega's kunnen praten;
- Ik wil vooral Nederlands leren voor sociale contacten. Daarnaast is het Nederlands ook handig om mijn zaken bij met name de belastingdienst te regelen. Bij andere instanties is het minder nodig: die geven informatie in het Engels;
- Ik wil Nederlands leren om een goede baan te krijgen, maar ook om te praten met andere mensen (zoals mijn bureu) en de leerkracht van mijn kinderen. Ook wil ik met haar huisarts kunnen praten;
- Ik wil mijn rijbewijs halen en ik wil mijn inburgeringsexamen halen. Nederland is een goed land, ik wil hier blijven. Ik wil zelfredzaam zijn en daarvoor moet ik de taal te leren. Niet iedereen kan Engels begrijpen, dus het is nodig om Nederlands te leren;
- Ik wil ook op school leren. Ik wil praten met de huisarts, zelf met de bus kunnen gaan en zelf boodschappen doen;
- Ik wil bij de buschauffeur zelf kunnen vragen in het Nederlands waar ik ben en waar ik naartoe moet, welke bus ik moet hebben. Ik wil Nederlands kunnen praten met mijn collega's;
- Ik wil graag (meer) praten met de mensen die ik in de kerk ontmoet;
- Ik wil de taal leren om mijn inburgeringsexamen (of staatsexamen) te halen en uiteindelijk het Nederlanderschap aan te vragen. Daarna wil ik een master gaan doen in Nederland. Zaken regelen komt pas aan bod als ik permanent in Nederland woon en werk;

- Ik wil vooral culturele uitwisseling en kunnen praten met de leerkrachten van de school van mijn kind. Voor mijn werk is het niet nodig; we spreken Engels;
- Ik wil mijn uitspraak en schrijfvaardigheid verbeteren;
- Ik wil mijn uitspraak verbeteren en contacten leggen, met zowel andere Poolstaligen als Nederlandstaligen.

Trends in behoeften van (potentiële) leerders en aansluiting op het aanbod

Aanbod sluit met name aan op leervraag bij 1-op-1 aanbod

Wat opvalt aan de leervragen van anderstaligen is dat dit vrij specifieke leervragen zijn die nagenoeg allemaal in te delen zijn in de leerdomeinen die in de eerste fase van het onderzoek zijn bepaald. Leerders die al gebruik maken van aanbod, en geïnterviewd zijn door bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties, vinden voldoende aanbod dat aansluit op hun vragen. Dit beeld zien we ook terug in de gesprekken met organisaties waarin we gericht zijn ingegaan op de gesprekken met leerders. Wanneer er een specifieke leervraag binnenkomt, dan wordt er bij veel van de organisaties een vraag uitgezet voor een taalcoach die met deze vraag aan de gang kan gaan. Bijvoorbeeld de vraag van een vrouw die met haar man een snackbar runt en met een taalcoach bestellingen wil leren doen, telefoon opnemen, bestellingen opschrijven én leren klokkijken of een vraag van een man die graag zijn groot rijbewijs wil halen, om op een vrachtauto te kunnen rijden. Hij zoekt hulp om de theorie daarvoor door te nemen. Voor deze specifieke vragen wordt een taalcoach gezocht en 1-op-1 taalcoaching is het passende aanbod. Deze leerders hebben behoefte aan 1-op-1 taalcoaching en vinden dit aanbod veelal ook.

Online ondersteuning

De plaats waar de ondersteuning plaatsvindt is wisselend en ook daar is er aansluiting op de behoefte van de leerder en de mogelijkheden binnen het aanbod. Wat opvalt is dat sommige leerders aangeven graag zien dat de ondersteuning bij hen thuis geboden wordt of online. Bij deze laatste vorm is het vooral onwennigheid en het ontbreken van digitale vaardigheden bij zowel de vrijwilligers als de leerders zelf wat ervoor zorgt dat deze vorm van aanbod nog onvoldoende van de grond komt.

Ondersteuning thuis

De ondersteuning thuis is iets waar de steekproeforganisaties wisselend mee omgaan. Sommige organisaties raden hun vrijwilligers aan om op een neutrale plek af te spreken om zo ook de eigen grenzen te kunnen bewaken. Andere organisaties laten dit over aan het taalkoppel of de taalvrijwilliger zelf. Mogelijk blijven hier kansen liggen in de aansluiting op de behoefte. Zo is bijvoorbeeld vrijwilligersorganisatie Stichting Amsterdams Buurvrouwen Contact (ABC) erg succesvol in het bereiken van anderstalige leerders die de deur niet uitkomen en de specifieke wens hebben om thuis ondersteuning te krijgen. Vrijwilligers krijgen hier een speciale training voor om aan deze leerbehoefte te kunnen voldoen en zijn hier ook succesvol in. In de gesprekken kwam met enige regelmaat de groep *kwetsbare vrouwen* naar voren als een potentiële doelgroep van leerders die men wel signaleert, maar niet voldoende weet te bereiken. De organisaties die deze groep wel weten te bereiken, waaronder dus Stichting ABC, richten zich heel specifiek en uitsluitend op deze groep van potentiële leerders en sluiten bewust aan bij hun gewenste plaats van ondersteuning, begeleiding thuis. Deze focus en afbakening van de ondersteuning die vrijwilligers geven lijkt te werken in het bereiken van kwetsbare vrouwen.

Breder kenbaar maken van aanbod

In de gesprekken met onbereikbare leerders komt veelvuldig naar voren dat deze anderstaligen niet op de hoogte waren van de mogelijkheden voor ondersteuning bij bibliotheken en taalcoachorganisaties op het gebied van de basisvaardigheden. Zo bleek bijvoorbeeld uit het gesprek met een aantal Poolse dames die zijn aangesloten bij de Poolse school in Groningen. Zij waren razend enthousiast over dit onderzoek. Na 20 jaar in Nederland te hebben gewoond, kwam de coördinator van de school niet verder dan het lokale buurtcentrum om mensen naar door te sturen die de Nederlandse taal wilden verbeteren. Zij had nog nooit van een taalnetwerk, Taalpunt of mogelijkheden voor oefenen bij de bibliotheek gehoord, en ook niet bedacht dat hier mogelijkheden zouden zijn. Hun leervragen liggen vooral op het gebied van zaken regelen en vrije tijd en sociale activiteiten. Bijvoorbeeld met Nederlandstaligen in gesprek over cultuur en de actualiteit, op een abstracter niveau. Dit geldt ook voor de Chinese studenten die graag een taalcoach zouden willen om korte gesprekjes te oefenen, vooral ook omdat zij voornemens waren na hun studie in Nederland te blijven. Of een Surinaamse vrouw die vooral Nederlands wil leren om beter contact te kunnen leggen met de mensen die ze in de kerk ontmoet. Zij had een andere moedertaal dan het Nederlands en een sterke wil om zichzelf te kunnen redden in situaties waarbij zij het Nederlands nodig heeft.

Geen verschil in ondersteuningsbehoefte

In vergelijking met de groep leerders die al wel gebruik maken van aanbod zien we geen opmerkelijke verschillen of andersoortige ondersteuningsbehoefte bij de groep leerders die nog niet bereikt worden. Uiteraard is het aantal bevroagde onbereikte leerders kleiner dan het aantal bevroagde leerders die al wel bereikt worden. Dat neemt niet weg dat de gesprekken met deze leerders een overduidelijke trend laten zien, dat ook hun leervragen binnen de leerdomeinen vallen en de vorm van ondersteuningsbehoefte gelijk is aan die van de leerders die al wel bereikt worden.

4. Witte vlekken analyse

Het laatste deel van dit onderzoek heeft als doel om enerzijds te kunnen bepalen of de volledige doelgroep anderstaligen met een potentiële leervraag in beeld is en wordt bereikt. Anderzijds biedt dit deel antwoord op de vraag of met het huidige aanbod aangesloten wordt bij de leerbehoefte van anderstaligen, op dit moment en in de toekomst met het oog op vernieuwde inburgeringswet vanaf 1 januari 2022. In hoofdstuk 3 hebben we de trends besproken in de het aanbod, de zelfstudiematerialen en de leervragen. Deze trends duiden niet per se op een witte vlek. Waar dit wel het geval is, worden de trends ook hieronder opnieuw benoemd voor de volledigheid.

4.1 Witte vlekken ten aanzien van bereik

Een flink deel van de potentiële leerders wordt niet bereikt

Exacte cijfers over het bereik van het aantal potentiële leerders zijn niet voor handen. Wel kan worden geconcludeerd dat er zeer waarschijnlijk een (flink) gat zit tussen het aantal ondersteunde anderstaligen ten opzichte van de gehele groep anderstaligen.

Bereik vooral onder (ex-)inburgeringsplichtigen

De subgroep anderstaligen die verreweg het meest bediend en bereikt wordt door taalcoachorganisaties en bibliotheken is de groep inburgeringsplichtigen en mensen die hebben voldaan aan hun inburgering. Een verklaring hiervoor is enerzijds dat inburgeraars vanuit hun inburgeringstraject relatief gemakkelijk de weg naar aanbod bij bibliotheken en taalcoachorganisaties lijken te vinden. Betrokken organisaties bevinden zich veelal in een (taal)netwerk en verwijzen inburgeraars door naar organisaties die ondersteuning bieden bij het versterken van de basisvaardigheden. Dit geldt niet of in mindere mate voor de subgroepen laaggeletterde anderstaligen, MOE- en GIPS-landers, expats en eerstegeneratiemigranten van 65 jaar en ouder. Deze subgroepen lijken minder op de hoogte te zijn van de mogelijkheden die bibliotheken en taalcoachorganisaties bieden om te werken aan basisvaardigheden.

Taalcoachorganisaties richten zich vooral op inburgeraars

Taalcoachorganisaties richten zich voornamelijk op leerders die makkelijk te werven zijn: de inburgeraars die via andere organisaties relatief gemakkelijk hun weg vinden naar ondersteuning. De subgroepen MOE- en GIPS-landers, expats en eerstegeneratiemigranten van 65 jaar en ouder worden nog weinig bereikt. Een groep van de inburgeringsplichtigen die ook niet goed in beeld is bij de organisaties, is de groep *gezinsmigranten*. Uit de diverse gesprekken bleek veelvuldig dat organisaties vaak misvattingen hebben over deze groep anderstaligen en de kansen die er liggen voor bibliotheken en taalcoachorganisaties in de begeleiding van deze groep inburgeraars. Er bestaat verwarring over de definitie van gezinsmigrant en welke kansen er voor bibliotheken, Taalhuizen en HBT-partnernorganisaties liggen om deze groep inburgeringsplichtigen te ondersteunen.

Bibliotheken en Taalhuizen hebben een wervingstaak gericht op NT1

Uit de gesprekken met vooral bibliotheken en taalhuizen bleek dat zij vanuit de gemeente de opdracht hebben zich te richten op de werving en het bereiken van de NT1-doelgroep. De anderstalige leerder is vaak welkom om gebruik te maken van aanbod, maar bibliotheken en Taalhuizen zullen in veel gevallen niet actief anderstaligen werven. Zij zien dan ook zeker wel de vragen van anderstalige leerders, maar bevinden zich in een spagaat door hun opdracht vanuit de gemeente.

Organisaties weinig bewust van behoefte en leervragen andere subgroepen

Zowel bibliotheken als taalcoachorganisaties zijn zich zeker bewust van het bestaan van deze groepen anderstaligen, maar lijken nog weinig de link te leggen met mogelijke leervragen die deze subgroepen hebben. Deze potentiële leerders hebben geen inburgeringsplicht en op het eerste gezicht wellicht een mindere hoge leernood als het gaat om taal, digitale vaardigheden en rekenen. De gesprekken met de onbereikbare leerders lieten echter een ander beeld zien: ook zij hebben leervragen en zouden graag gebruik maken van aanbod bij bibliotheken en taalcoachorganisaties. Zij blijken echter veelal niet op de hoogte te zijn van de mogelijkheden.

4.2 Witte vlekken ten aanzien van de aansluiting tussen vraag en aanbod

Groepsaanbod sluit vaak niet aan op de leervraag

Het aanbod dat 1-op-1 wordt georganiseerd weet over het algemeen goed de aansluiting te vinden met de leerdomeinen. De leervraag van de anderstalige staat centraal en is het uitgangspunt van de ondersteuning. Wanneer we kijken naar het aanbod dat in groepjes wordt georganiseerd, zien we dat de aansluiting met de leerdomeinen veel minder aanwezig is. Het aanbod is grotendeels algemeen ingericht zonder dat een specifiek thema of leerdomein centraal staat.

Zelfstudiemateriaal dekt niet alle leervragen en vaardigheden

- De leermiddelen voor zelfstudie die in mindere mate aanwezig zijn, zijn leermiddelen binnen het domein inburgering en naturalisatie.
- Leermiddelen voor zelfstudie gericht op het versterken op rekenvaardigheden ontbreken.
- Voor lezen is er voldoende materiaal voor zelfstudie, maar voor spreken is dit in mindere mate beschikbaar.
- Wanneer een leerder wil oefenen op een hoger taalniveau dan ontbreekt zelfstudiemateriaal. Zo is materiaal voor taalniveau C1 nauwelijks voor handen.
- Daarnaast zien we dat leerders met weinig schoolse ervaring minder keuze hebben uit de beschikbare zelfstudiematerialen.

Toegankelijkheid van het aanbod laat te wensen over

Er is onvoldoende aanbod beschikbaar voor mensen met een beperking. Toegankelijkheid wordt veelal gezien als het al dan niet aanwezig zijn van een lift. Organisaties lijken echter onbekend te zijn met de mogelijkheden die er zijn in het toegankelijker maken van zowel leermiddelen als ondersteuningsactiviteiten voor mensen met een visuele, auditieve en/of verstandelijke beperking. Toegankelijkheid van aanbod en materialen wordt dan ook niet automatisch meegenomen in organisatie van aanbod of in werving van leerders. Naast de onbekendheid met de mogelijkheden speelt ook enige mate van handelingsverlegenheid mee.

Toerusting op de inburgeringswet vanaf 1 januari 2022 kan (veel meer) versterkt worden

Organisaties zijn veelal op de hoogte van veranderingen in de wet Inburgering. Echter, organisaties zijn niet specifiek toegerust op de inburgeringswet die vanaf 1 januari 2022 geldt. Inburgeraars worden relatief veel ondersteund door de bibliotheken en taalcoachorganisaties, maar dit staat los van de inburgeringswet. Organisaties lijken zich er nog niet van bewustzijn te zijn welke mogelijkheden hier voor hen liggen. Wanneer een organisatie al wel meer bezig is met de implicaties van deze veranderende wet, dan is dat vooral vanwege de persoon die de rol van coördinator vervult. Er zit verschil in de voortvarendheid waarmee coördinatoren zich voorbereiden op de inburgeringswet en mogelijkheden zien voor het organiseren van aanbod. Daarnaast zien we dat werving van anderstaligen geen speerpunt is bij bibliotheken (zie ook witte vlek bij paragraaf 4.1). Zij richten zich op werving van NT1-deelnemers. NT2-ers zijn welkom, maar deze leerders zijn geen prioriteit bij bibliotheken. Bij taalcoachorganisaties zien we dat zij zich min of meer bewust buiten deze veranderingende wet- en regelgeving houden. Zij willen zich vooral richten op hun vrijwilligers(werk) en het helpen van anderstaligen en begeven zich liever niet in het veld van wet- en regelgeving. Voor taalcoachorganisaties geldt dat zij wel meer inburgeraars zouden willen ondersteunen, maar zij ook te maken hebben met wachtlijsten en onvoldoende tijd en vrijwilligers hebben om de wachtende anderstaligen te kunnen ondersteunen.

5. Kansen

Naast de beschrijving van de witte vlekken hebben we, op basis van de gesprekken met de organisaties, de kansen geformuleerd: voor het vergroten van het bereik van de doelgroep potentiële anderstalige leerders, voor het verstevigen van de aansluiting tussen vraag en aanbod en voor sterkere profilering van bibliotheken en taalcoachorganisaties binnen hun gemeente in het kader van de nieuwe wet Inburgering.

5.1 Bereik van de doelgroep

Kans 1. Verstrek informatie over diversiteit

Informeer bibliotheken en taalcoachorganisaties over de diversiteit binnen de totale populatie anderstaligen. Dit draagt bij aan het bewustzijn van de diversiteit en het leggen van de link naar leervragen die subgroepen anders dan inburgeraars mogelijk hebben. Te denken valt aan de Europese arbeidsmigranten en de eerstegeneratiemigranten ouder dan 65 jaar. Om het voor organisaties relatief eenvoudig te maken, hebben we een stappenplan en bijbehorende screencast gemaakt zodat organisaties heel gericht voor hun eigen gemeente de aantallen van de verschillende subdoelgroepen naar boven kunnen halen. Zie Product 3 en 4.

Kans 2. Reik middelen aan voor registratie van bereik

Op dit moment wordt het aantal bereikte anderstalige volwassenen nog niet structureel geregistreerd. Om beter zicht te kunnen krijgen op het bereik van het aanbod dat wordt georganiseerd bij bibliotheken, Taalhuizen en taalcoachorganisaties, is het raadzaam om gebruiksvriendelijke middelen aan te reiken en/of te ontwikkelen die organisaties eenvoudig kunnen inzetten.

Kans 3. Ontwikkel herkenbare profielen voor werving

Naast het meer zicht krijgen op de diversiteit binnen de totale populatie anderstaligen, zullen bibliotheken en taalcoachorganisaties baat hebben bij herkenbare profielen van NT2-leerders. Hierbij denken wij aan profielen zoals die beschreven zijn in 'Klasse!' (profielen van NT1-leerders). Met deze profielen zullen organisaties handvatten hebben voor het inrichten van vraaggericht aanbod en daarmee hun bereik van de totale populatie anderstaligen kunnen vergroten.

Kans 4. Geef ondersteuning bij het omgaan met verschillende geldstromen

Zowel bibliotheken als taalcoachorganisaties zijn gebaat bij meer informatie over en ondersteuning bij het omgaan met verschillende geldstromen. Zo leven er vragen over het wel of niet 'mogen' begeleiden van inburgeraars: aanbod bij bibliotheken en Taalhuizen wordt veelal gesubsidieerd vanuit de WEB-gelden. Deze geldstromen mogen niet worden besteed aan mensen die inburgeringsplichtig zijn. Daarmee komen deze organisaties in een spagaat, zeker ook met de komende wet Inburgering waarbij er een grotere rol is weggelegd voor bibliotheken en taalcoachorganisaties in de ondersteuning en begeleiding van inburgeraars. Naast ondersteuning in het omgaan met en aanspraak maken op financiële ondersteuning, ontbreekt het bij organisaties vaak ook (nog) aan kennis over de mogelijkheden.

Kans 5. Moedig gesprekken aan met diverse migrantenorganisaties

Om nieuwe groepen anderstalige te bereiken, kunnen organisaties proberen in contact te komen met verschillende subdoelgroepen in de eigen gemeente. Dat biedt hen de gelegenheid om zicht te krijgen op leervragen die deze subdoelgroepen hebben. Ook kunnen zij kijken naar de mogelijkheden voor samenwerking met migrantenorganisaties, om de zichtbaarheid van aanbod bij bibliotheken en taalcoachorganisaties voor een breder publiek te vergroten. Denk aan de Poolse school, de Russische school, en migrantenomroepen zoals Chinese Radio&TV (CRTV), AmazighTV of migrantenvertegenwoordigers zoals Stichting Lemat.

5.2 Aansluiting vraag en aanbod

Kans 6. Stimuleer organisaties om in gesprek te gaan met leerders

Uit de gesprekken met organisaties kregen we veel terug dat *de praatplaat* een bruikbaar en behulpzaam instrument was om de leervragen van anderstaligen naar boven te halen en concreet te maken. Ook was dit voor sommige van de organisaties een eerste keer om op deze manier met leerders in gesprek te gaan. Niet alleen is het raadzaam om vooraf de leervraag helder te hebben om zo passend aanbod te kunnen bieden, ook tijdens de begeleiding kan de praatplaat dienen als een monitoringsinstrument om te zien of de leervraag nog altijd actueel is of bijgesteld dient te worden. Ter inspiratie is de ontwikkelde praatplaat in het kader van dit onderzoek in Product 7.

Kans 7. Stimuleer inrichten van aanbod op basis van leerdomeinen

Stimuleer organisaties hun aanbod met behulp van de leerdomeinen in te richten en ondersteun hen daarbij. Denk daarbij ook aan het kenbaar maken van deze leerdomeinen in de promotie van het aanbod. Door het aanbod op deze manier te presenteren, wordt het werken aan basisvaardigheden functioneel ingestoken. Dat is wat voor volwassenen motiverend werkt en waardoor mogelijk meer anderstaligen worden bereikt. De domeinkaarten geven bibliotheken en taalcoachorganisaties inspiratie en handvatten voor het inrichten van het aanbod op deze manier.

Kans 8. Richt groepsaanbod vraaggericht in

Stimuleer bibliotheken en taalcoachorganisaties om hun aanbod in groepjes vraaggericht in te richten en ondersteun hen daarbij. Doe dit o.a. met behulp van de leerdomeinen, om zo de individuele leervragen van anderstalige volwassenen ook in groepjes beter tot hun recht te kunnen laten komen. Werken in groepjes is met name voor spreekvaardigheid enorm waardevol. Leerders leren daarbij ook veel van elkaar.

Kans 9. Overweeg aanbod online of bij mensen thuis

Denk na over alternatieve vormen van ondersteuning, waaronder meer mogelijkheden voor ondersteuning bij anderstalige mensen thuis, maar ook meer online aanbod. Voorwaarde bij online aanbod is echter wel dat zowel de vrijwilliger als de anderstalige leerder voldoende digitaal vaardig is, zodat dit geen belemmering vormt bij het bieden van aanbod.

Kans 10. Onderzoek kwaliteit van leermiddelen voor zelfstudie

In dit onderzoek is gekeken naar de *beschikbaarheid* van zelfstudiemiddelen en in kaart gebracht voor voor wie, welk doel, welk niveau deze middelen bedoeld zijn. Hierbij is slechts in zeer beperkte mate gekeken naar de *kwaliteit* van het materiaal. Daar is een uitgebreider onderzoek voor nodig. Dat de kwaliteit van de leermiddelen bij zelfstudie van belang is voor het succes van de zelfstudie, behoeft geen betoog. In een kwaliteitsonderzoek zouden leermiddelen aan de hand van kwaliteitscriteria

beoordeeld worden, waarbij idealiter die criteria dan ook aangereikt worden aan bibliotheken en taalcoachorganisaties, opdat zij de anderstalige leerder daarmee nog gerichter te kunnen adviseren.

5.3 Toegankelijkheid

Kans 11. Stimuleer het vergroten van de toegankelijkheid van materialen en aanbod

Informeel bibliotheken en taalcoachorganisaties over de mogelijkheden in het toegankelijk(er) maken van aanbod en leermiddelen voor mensen met een beperking. Er zijn diverse organisaties die expertise hebben met zowel een visuele, auditieve en verstandelijke beperking die graag hun kennis en ervaring delen in het ondersteunen van anderstaligen met een beperking.

6. Bronnenlijst

Begrippenlijst volwasseneneducatie (2017). Het Begint met Taal. Beschikbaar via www.hetbegintmettaal.nl.

Buisman, M. en Allen, J. (2018). *Onderzoek laaggeletterden. Kansen voor bibliotheken om laaggeletterden te bereiken*. Kohnstamm Instituut en ROA i.o.v. Koninklijke Bibliotheek.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2020). Bevolking; leeftijd, migratieachtergrond, geslacht, regio, 1 jan. 1996-2020. *StatLine*. Geraadpleegd op 22 november 2020, <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84910NED/table?ts=1611059778977>

Centraal Bureau voor de Statistiek (2019). *Cohortonderzoek asielzoekers en statushouders*. Den Haag.

Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) en Servicecentrum Inburgering (SCI) (2020). *Voortgangscijfers Totaal Nederland - 01-09-2020* Beschikbaar via: <https://duo.nl/data/Totaal%20Nederland.pdf>.

Huijts, T., Bijlsma, I. & Velden, van der, R. (2019). *Wetenschappelijke Verantwoording Doelgroepenanalyse Laaggeletterden*. Den Bosch: ROA, ECBO & Etil.

Kurvers, J., Dalderop, K., Stockmann, W. (2013). *Cursistprofielen Laaggeletterdheid NT1 & NT2. Cursisten in Lees- en schrijfcursussen en hun onderwijs*. In opdracht van: Steunpunt Taal en Rekenen VE.

L.L. de Voogd (2011). *De aanpak van laaggeletterdheid door openbare bibliotheken*. Sectorinstituut Openbare Bibliotheken, Den Haag.

Notten, N., & Wijs, F. de (2017). *Een beeld van de laaggeletterde ouder: Een onderzoek naar achtergrondkenmerken, leesopvoeding en taalprestaties in laaggeletterde gezinnen*. Amsterdam: Stichting Lezen.

Stichting Lezen en Schrijven (2018). *Feiten en cijfers laaggeletterdheid*. Den Haag: Stichting Lezen & Schrijven.

Vluchtelingenwerk Nederland (2019). *Vluchtelingen en getallen*. Geraadpleegd van <https://www.vluchtelingenwerk.nl/feiten-cijfers/cijfers-over-vluchtelingen-nederland-europa-wereldwijd>.

Online bronnen

www.arbeidsmarktinzicht.nl/laaggeletterdheid-in-nederland
www.biblionet.nl
www.bibliotheekenbasisvaardigheden.nl
www.bibliotheekinzicht.nl/instrumenten/databank/dashboard-basisvaardigheden-voor-volwassenen
www.bloemenlangsdeweg.nl
www.geletterdheidinzicht.nl
www.hetbegintmettaal.nl
www.hollandemploymentexperts.nl/kennis-dossier-kennismigranten-en-expats/
www.inburgeren.nl
www.ind.nl
www.kis.nl
www.lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid
www.lezenenschrijven.nl/resultaten/cijfers-impactmeting-taal-voor-het-leven
www.lezenenschrijven.nl/wat-wij-doen/instrumenten-lesmaterialen
www.lezenenschrijven.nl/wat-wij-doen/instrumenten-lesmaterialen/les-tijdens-coronacrisis
www.lostlemon.nl/welke-typen-laaggeletterden-zijn-er
www.mee.nl
www.nt2.vu.nl/nl/nt2-expert/lesmateriaal/index.aspx
www.nt2-online.nl
www.oefenen.nl
www.principleproperties.nl/verhuren-aan-expats/expats-wie-zijn-ze-2/
www.probiblio.nl
www.slimmerlerenmetict.nl/artikel/geschikt-lesmateriaal-voor-nt2-onderwijs
www.staatsexamensnt2.nl
www.taalhuis.nl/adviescollectie
www.taaluniversum.org
www.taalvoorhetleven.nl/index.php/taalvrijwilliger/lesmateriaal
www.visio.org
www.zeteenpunt.nl/de-methodiek-klasse/

7. Bijlagen

Zie bijgevoegde documenten.